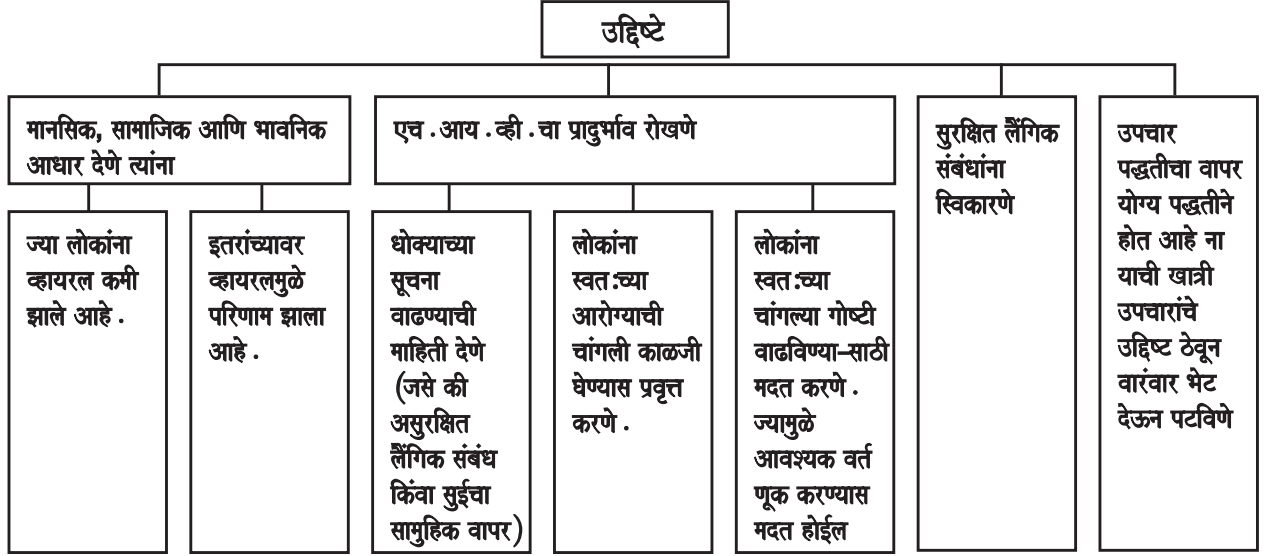

एच . आय . व्ही . काळजीच्या समुपदेशनाची उद्दिष्टे -

एच . आय . व्ही . समुपदेशनाचे प्रकार -

- १ . स्क्रिनिंगच्या आधी, स्क्रिनिंगनंतर आणि फॉलोअप (at FICTCs)
- २ . चाचणीच्या आधी आणि नंतर समुपदेशन (at ICTCs)
- ३ . पी . पी . टी . सी . टी . समुपदेशन (पालकांपासून मुलांना होणाऱ्या एच . आय . व्ही . संसर्गाचा प्रतिबंध)
- ४ . कुटुंब आणि नातेसंबंधांचे समुपदेशन
- ५ . समुपदेशनावर निष्ठा / विश्वास
- ६ . संकटकाळी समुपदेशन
- ७ . सतत चालू असणारे समुपदेशन

१ . स्क्रिनिंगच्या आधी / स्क्रिनिंगनंतर आणि फॉलोअप समुपदेशन

अ) स्क्रिनिंगच्या आधीचे समुपदेशन -

रोग्याचा पूर्व इतिहास / माहिती घेऊन त्यावरून ए . एन . एम . त्यांची वर्तणूक ओळखू शकतात . (जास्त जोडीदार असणे / द्रव्यांचे सेवन इ .) अशा व्यक्तीला एच . आय . व्ही . ची लागण होण्याचा धोका असतो . पुढे त्याला / तीला एच . आय . व्ही . च्या तपासणीसाठी समुपदेशन करणे . एच . आय . व्ही . तपासणीबाबत आणि त्याच्या फायद्यांबद्दल सांगून झाल्यानंतर त्या व्यक्तीची संमती घ्यावी . जर तो / ती तपासणी करून घेण्यासाठी तयार नसेल तर त्या व्यक्तीला समुपदेशनातून वाहेर जावू द्यावे . त्या व्यक्तीला त्याचा / तिचा निकाल गुप्त ठेवले जातील हे खात्रीपूर्वक सांगावे . समुपदेशनामध्ये भीती / नाराजी याच्या चर्चेचा समावेश असावा . ज्यामध्ये क्लायंट / कुटुंब एच . आय . व्ही . च्या तपासणीच्या संदर्भात असावेत .

एच . आय . व्ही . च्या प्रसाराच्या माध्यमावद्दल शिक्षण / माहिती देणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे आणि सुरक्षित लैंगिक संबंधावद्दल समुपदेशन (योग्य आणि सतत कंडोमचा वापर) आणि निरोगी आयुष्य जपावे .

ब) स्क्रिनिंगनंतरचे समुपदेशन -

जर स्क्रिनिंगमधील तपासणीचा निकाल पॉझिटिव्ह आला, तर त्या व्यक्तीला पूष्टी करण्यासाठी निर्णायक (कन्फर्टमेटरी) तपासणीसाठी जाण्याविषयी समुपदेशन करणे आणि जवळच्या आय . सी . टी . सी मध्ये जाण्यास सांगणे . त्या व्यक्तीच्या भीतीला, काळजीला समजून त्याला /तीला पाठिंबा देणे .

निगेटिव्ह निकाल आला तर क्लायंटला विंडोपिरेडवद्दल आणि त्यानंतर विंडोपिरेडनंतर तपासणी करण्याबद्दल समुपदेशन (मधे असलेल्या वेळे) करणे आणि त्याला /तिला सुरक्षित लैंगिक संबंध आणि इतर पूर्व काळजी घेण्यास सांगणे .

क) फॉलोअप समुपदेशन (पाठपुरावा करणारे समुपदेशन)

ए . एन . एम . ने केसेसचा पाठपुरावा करण्याची योजना अवलंबावी, ज्यामध्ये घरी भेट देणे जी एच . आय . व्हीच्या निर्णायक तपासणीबद्दल असावी . जर क्लायंटने केलेली नसेल तर त्याला /तिला अजून समुपदेशनाची गरज असावी आणि शक्य तेवढे लवकरात लवकर करण्यासाठी प्रवृत्त करावे .

जर व्यक्तीने तपासणी केली असेल तर ए . एन . एम . ने असे समुपदेशन करावे की व्यक्तीने आय . सी . टी . सी . काऊन्सिलरद्वारा देण्यात येणाऱ्या सुचनांचे पालन केले पाहिजे आणि जशी आणि जेव्हा गरज असेल तेव्हा भेट दयावी .

२ . पूर्व आणि तपासणीनंतरील समुपदेशन

पूर्व तपासणी समुपदेशन -

तपासणीच्या अनुशंगाने क्लायंटला माहिती पुरविण्यात येते . त्याची प्रक्रिया आणि तपासणीच्या निकालाचा अर्थ तपासणी करण्याआधी त्याचा /तिच्या माहितीपर विचार घेतला जातो . क्लायंटलासुद्धा त्याचा /तिचा निकाल गुप्त ठेवला जातो याची खात्री पटते .

तपासणीनंतरचे समुपदेशन -

तपासणीचा निकाल सकारात्मक (पॉझिटिव्ह) आला तर क्लायंटला त्याच्या /तिच्या परिस्थितीबद्दल माहिती दिली जाते आणि भावनिक आधार दिला जातो . काळजी आणि उपचारां (ट्रिटमेंट)च्या संदर्भात माहिती, जोडीदारास /भागीदारास तपासणीसाठी उदयुक्त केले जाते .

जर निकाल निगेटिव्ह (नकारात्मक) असेल, विंडो पिरीयेडची कल्पना समजावून सांगितली जाते आणि लागण होण्याची भिती समुपदेशक काळजीपूर्वक केले जाणारे लैंगिक संबंध आणि आरोग्य यावर भर देतो .

३ . पी . पी . टी . सी . टी . समुपदेशन -

पी . पी . टी . सी . टी . चे समुपदेशन गरोदर महिला किंवा एच . आय . व्ही . पॉझिटिव्ह असणाऱ्या किंवा त्याच्याबद्दलच्या परिस्थितीबद्दलची कल्पना नसणाऱ्या महिलांसाठी उपयोगी पडू शकते . त्यामध्ये काळजीपूर्वक आणि जबाबदारीने केलेल्या वर्तनास बढावा दिला जातो . ज्यामध्ये योग्य ती लैंगिक वर्तणूक पुढे ढकलणे, लैंगिक संयम, लैंगिक संबंधातील कमीतकमी जोडीदार आणि कंडोमचा वापर याचा समावेश असतो . दुसरे म्हणजे महिलांना गरोदर रहावे की नाही हा निर्णय घेण्यास मदत ही माहिती करते . जर एच . आय . व्ही . लागण असेल तर गरोदर राहण्यासाठी तपासणी करणे आणि जर गरोदर असेल तर जिथे अॅवॉर्शन कायदेशीररित्या असेल तिथे गर्भपात करणे . ज्या आधीच गर्भवती असतील त्यांच्यासाठी एच . आय . व्ही . चा त्यांच्या जन्माला न आलेल्या वाळापर्यंतचा फैलाव याबद्दलचा धोका कमी करण्यासाठी आणि स्तनपान आणि इतर वाळांच्य फ्रीडिंगबद्दलच्या मार्गा संदर्भात समुपदेशन मदत करू शकते . जिथे शक्य आहे आणि जेव्हा महिलांना मान्य होईल की वडीलांना या समुपदेशनाच्या सत्रामध्ये सामावून कंडोम देण्याची व्यवस्था, लवकर निदान गुप्तरोग /आरटीआय चे उपचार, एच . आय . व्ही . समुपदेशन आणि तपासणी आणि लागण न झालेल्यांसाठी आवश्यक ते समुपदेशन ज्यामुळे ते एच . आय . व्ही . निगेटिव्ह राहतील .

४ . परिवार आणि नात्यासंबंधीचे समुपदेशन -

पी . एल . एच . आय . व्ही . आणि त्यांच्या परिवारासाठी त्यांच्या गरजा आणि त्यांच्या प्रॉब्लेमप्रमाणे केलेले समुपदेशन ज्याचा उद्देश त्यांना पाठिंबा देणे (जसे त्यांच्या एच . आय . व्ही . च्या स्थितीबद्दल कुटुंबाला सांगणे, कुटुंबात/समाजाकडून होणाऱ्या उपेक्षेला अवहेलनेला तोंड देणे इत्यादी) आणि त्यांना सकारात्मक आयुष्य जगण्यास प्रवृत्त करणे . काळजीपूर्वक सुरक्षित लैंगिक संबंध नियमितपणे जावून गुप्तरोग क्लिनिक/डॉट सेंटर/आयसीटीसी/एआरटी सेंटरला जावून उपचार फॉलोअप घेणे . तसेच ए . एन . एम . ने पी . एल . एच . आय . व्ही . आणि त्यांच्या कुटुंबियांना आजाराची देखरेख कशी करावी याबद्दल मार्गदर्शन करावे व त्यांना या परिस्थितीकडे सकारात्मकरित्या बघण्यास मदत करावे .

५ . निष्ठापूर्वक समुपदेशन - (Adherence)

निष्ठापूर्वक समुपदेशन एआरटी/लिनक एआरटी सेंटर मध्ये केले जाते आणि त्याचा उद्देश पी . एल . एच . आय . व्ही . ना नियमितपणे एआरटी मध्ये जास्तीत जास्त उपचारांचा फायदा करून घेणे . यामध्ये उपचार पद्धतीची माहिती सांगणे, त्याच्या इतर दुष्परिणामांची माहिती सांगणे आणि ते कसे प्रबंधन करावे त्याबद्दल माहिती देणे . क्लायंट जर काही कारणास्तव घेऊ शकत नसेल तर त्याच्या समस्यांवर विचार करणे आणि विचारविनिमय करून प्रश्न सोडविणे .

६ . कठीण परिस्थितीमधील प्राथमिक समुपदेशन -

एच . आय . व्ही . चे निदान होताना एखादी व्यक्ती अत्यंत कठीण परिस्थितीतून जाऊ शकते . एच . आय . व्ही . पॉझिटिव्ह निकाल आल्यानंतर काही शक्यतांमध्ये धक्का, राग, भोवळ, अविश्वास, शर्म, दोषी ठरविणे, नैराश्य, आत्महत्या इत्यादी दिसून येतात .

ए . एन . एम . कशी मदत करते?

- परिस्थितीचा अंदाज घेऊन आणि कुटुंबावरोवर अत्यावश्यक मुद्दे/भावना संदर्भात वोलून मदत करणे .
- पी . एल . एच . आय . व्ही . आणि त्यांच्या कुटुंबाच्या सुरक्षिततेची खात्री देणे .
- शक्य असणाऱ्या पाठिंबा देणाऱ्या दुव्यांसंदर्भात मार्गदर्शन करणे जे त्यांना त्यांच्या सद्य परिस्थितीमध्ये मदत करू शकतील . जसे की, लोकल स्वतःपुरते मदत करणारे गट/एनजीओ/इस्पितळे/मानसिक आरोग्य कार्यक्रम (पी . एल . एच . आय . व्ही . ने जर आत्महत्या केली)

७ . चालू राहणारे समुपदेशन (on-going)

उद्दिष्टे:

खालील संदर्भात पी . एल . एच . आय . व्ही . असणाऱ्यांना पाठिंबा देणे .

- एच . आय . व्ही . च्या लागणासंदर्भात कुवत वाढविणे
- परत होणाऱ्या लागणासाठीचा धोका कमी करणे .
- इतरांना प्रार्थुभाव होण्याचा धोका कमी करणे .
- ओआय/गुप्तरोग/आर . टी . आय . ला प्रतिबंध किंवा उपचार .
- पोषकतत्वे वाढविणे
- पी . एल . एच . आय . व्ही . ला ए . आर . टी . उपचार पद्धत सतत घेण्यासाठी प्रवृत्त करणे .
- सकारात्मक जगणे

महत्वाचे संदेश

- आत्मविश्वास नियंत्रित ठेवणे .
- विश्वासाचे नातेसंबंध वाढविणे .
- पेशंटसाठी आणि कुटुंबाच्या गरजेनुसार संवेदनशिल असणे .
- एच . आय . व्ही . लागणाऱ्या स्क्रिनिंगपासून समुपदेशनाचे नियोजन (Plan) करणे
- रुग्ण / पी . एल . एच . आय . व्ही . च्या गरजेनुसार आणि परिस्थितीनुसार गरजांना प्राधान्य देणे .
- एका वेळेला एकाच मुद्द्यांबद्दल समुपदेशन
- जी व्यक्ती पॉझिटिव्ह निकाल / जोखीम वर्तवणूक आहे त्यांना समुपदेशन करण्याची संधी सोडू नका .
- रुग्णांच्या समुपदेशनाच्या नवनवीन अचूक पद्धतीचा अवलंब करून त्यात रस घेऊन त्या आत्मसात करा .
- रोगाचा फैलाव आणि उपेक्षा कमी करण्याच्या संदर्भातील समुपदेशनात सतर्क रहा .
- संदर्भासाठी स्थानिक कार्यरत संस्थेबद्दल माहिती ठेवा .
- समुपदेशनाच्या मुद्द्यांबाबत स्वतः नियमित माहिती ठेवणे .
- समुपदेशनामुळे पी . एल . एच . आय . व्ही . / जोखीम असणारी लोक यांचे रोजच्या जीवनातील प्रश्न सोडविण्यास मदत करणे .
- त्यांना स्वतःची अर्थपूर्ण उद्दिष्टे, योग्य माहिती प्रमाणेची निवड आणि भावनिक किंवा स्वतःमधील प्रश्नांची उत्तरे शोधून त्यातून मार्ग काढण्यासाठी तयार करणे .
- पी . एल . एच . आय . व्ही . लोकांना अर्थपूर्ण आणि समाधानाचे आयुष्य जगण्यासाठी मदत करण्याचे उद्दीष्ट असणे .

विभाग - ५ एच आय व्ही संक्रमणाचा प्रतिबंध

विभागाचे उद्दीष्ट

- प्राथमिक आणि (सेकंडरी) अनुशांगिक एच. आय. व्ही. चा प्रतिबंध
- एन. ए. सी. पी. अंतर्गत असलेल्या एच. आय. व्ही. कार्यक्रमाबद्दल सविस्तर सांगणे
- एच. आय. व्ही. प्रतिबंधाचे विविध हस्तक्षेपाबद्दल चर्चा करणे
 - ए. बी. सी. मार्गाचा उपयोग आणि सुरक्षित लैंगिक संबंध
 - औषधांचा उपयोग
 - रक्ताचे व्यवस्थापन
 - जन जाणीव मोहिम
 - पारंपारिक पध्दती
 - एच. आय. व्ही. संसर्गित असलेल्यांमध्ये प्रतिबंध

१. एच. आय. व्ही. चा प्रतिबंध

एच. आय. व्ही. चे संक्रमण थांबविण्याचा एकमेव मार्ग म्हणजे प्रतिबंध. या समस्येची व्याप्ती बघता पूर्ण जगात ३४ दशलक्ष लोकांना एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाला आणि यातील जवळ जवळ २३.९ लाख एच. आय. व्ही. संसर्गित लोक भारतामध्ये आहेत (नोंको २०१०) रुग्ण, कुटुंब आणि समाजामध्ये एच. आय. व्ही. बद्दलचे ज्ञान देण्यासाठी आणि एच. आय. व्ही. चा प्रतिबंध कसा करावयाचा हे शिकविण्यासाठी ए. एन. एम. अतिशय योग्य स्थानावर आहेत.

एच. आय. व्ही. बरा होत नाही प्राथमिक आणि (सेकंडरी) अनुशांगिक प्राथमिक प्रतिबंध

यासाठी ज्या लोकांना एच. आय. व्ही. चा संसर्ग होण्याचा धोका आहे, अशा लोकांवर लक्ष केंद्रीत करून संसर्ग न होण्यापासून प्रतिबंधित केले जाते.

उदा. सुरक्षित लैंगिक संबंध सुरक्षित रक्ताचा वापर एच. आय. व्ही. पासून मुक्त एकमेकांच्या सुया न वापरणे.

अनुशांगिक (सेकंडरी) प्रतिबंध:— ज्यांना एच आय व्ही चा संसर्ग झाला आहे अशा लोकांवर लक्ष केंद्रीत केले जाते, म्हणजे त्यांच्यापासून दुसऱ्यांना होणारे एच. आय. व्ही. चा संसर्ग प्रतिबंधित करता येईल.

उदा. एच. आय. व्ही. संसर्गित मातेकडून तिच्या बाळाला होणाऱ्या संसर्गाचा प्रतिबंध, नशाकरणान्या एच. आय. व्ही. संसर्गित व्यक्तीकडून त्याच्या जोडीदाराला संसर्गापासून प्रतिबंधित ठेवणे.

एच. आय. व्ही. प्रतिबंधासाठी राष्ट्रीय एडस् नियंत्रण कार्यक्रम (एन. ए. सी. पी.)

एन. ए. सी. पी. ३ (२००७—२०१२) या कार्यक्रमाचे सर्वांगीण उद्दीष्ट म्हणजे एच. आय. व्ही. संक्रमणाचे प्रमाण कमी करणे. केंद्र आणि राज्य सरकार तसेच नागरी संघटना आणि खाजगी क्षेत्राची काम करण्याची क्षमता वाढवून एडस्ला दीर्घकाळासाठी सामोरे जाणे. एच. आय. व्ही. च्या प्रतिबंधासाठी एन.ए.सी.पी मध्ये खालील कृतींचा समावेश आहे.

- एकात्मिक समुपदेशन आणि तपासणी (ICTC) केंद्रामार्फत सेवा उदा. एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाल्याचे लवकर निदान करणे, गर्भवती स्त्रियांसाठी समपदेशन आणि तपासणी, टी. बी. रुग्ण इ.
- लैंगिक शरीर विक्रय करणाऱ्या स्त्रिया (एफ.एस.डब्ल्यू.) समलिंगी पुरुष (एम.एस.एम.), नसेवाटे इंजेक्शन घेऊन नशा करणारे (आय.डी.यू.) आणि हिजडे इ. सर्व लक्षित गटांत हस्तक्षेप करणे. उदा— निरोधचा उपयोग वाढविणे, जोखमीची वागणूक कमी करणे, गुप्तरोगांवरील उपचारांसाठी सुविधा, वागणूकीत बदल आणण्यासाठी उत्तेजन देणे.
- सुरक्षित रक्तासाठी मार्ग अवलंबण्यासाठी उत्तेजन देणे.
- एच. आय. व्ही. / एड्सची लक्षणे, प्रसार, प्रतिबंध आणि उपचाराविषयी जाणीव निर्माण करणे.
- एच. आय. व्ही. चे संक्रमण ज्यांना झाले आहे अशा लोकांमध्ये प्रतिबंध उदा—
 - सुरक्षित लैंगिक संबंध आणि संक्रमणावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी प्रोत्साहन देणे.
 - गुप्तरोग आणि जनन संस्थेच्या आजारासाठी तपासणी आणि उपचार.
 - पालकांकडून मुलांना होणाऱ्या संसर्गाचा प्रतिबंध करणे (पी.पी. टी. सी. टी.)
 - शुश्रूषा, आधार आणि उपचार (सी. एस. टी.) पुरविणे, यामध्ये एच. आय. व्ही. बरोबर टी. बी. च्या प्रसाराचाही समावेश आहे.

एन. ए. सी. पी.३ अंतर्गत जाणीव निर्माण करणे

- एच. आय. व्ही. च्या संक्रमणाचा धोका कमी करणे
- समाजातील भेदभाव कमी करण्यासाठी मोठे जागोजागी फलक लावणे.
- इम्पॅक्ट मिटीगेशन
- एच. आय. व्ही. संसर्गित लोकांसाठी चांगल्या सेवांची मागणी
- मास मिडीया
- स्थानिय कार्यक्रम
- आपआपसाठी संवाद
- फिरत्या गाड्या / सामाजिक रेडिओ यासारख्या नव नवीन पध्दति.

एच. आय. व्ही. प्रतिबंधासाठी कार्यक्रम

ए. बी. सी मार्ग एच. आय. व्ही. प्रसाराच्या प्रतिबंधासाठी हा एक सर्वांगिण असा मार्ग आहे. म्हणजे याचा अर्थ असा

ए— लैंगिक क्रियेला नकार देणे / टाळणे किंवा पुढे ढकलणे थोडक्यात ब्रह्मचर्य पालन

बी— प्रामाणिक रहा — एकाच जोडीदाराशी किंवा बायकोशी प्रामाणिक राहा. असुरक्षित शरीर संबंध किंवा अनेक जोडीदारांशी असुरक्षित संबंध ठेऊ नका.

सी— सातत्याने आणि अचूक निरोधचा उपयोग

सुरक्षित लैंगिक संबंध

- सुरक्षित लैंगिक संबंध म्हणजे लैंगिक संबंधावेळी घ्यावी लागणारी खबरदारी घेणे (उदा. अचूक आणि सातत्याने निरोधचा उपयोग करणे) ज्यामुळे गुप्तरोगाचा एच. आय. व्ही. सह संसर्ग होणार नाही.
- सुरक्षित लैंगिक संबंधामुळे शरीरातील स्त्रावांपासून प्रतिबंध करता येतो. या स्त्रावांमध्ये विषाणू किंवा बॅक्टेरिया असण्याची शक्यता असते आणि यामधूनच जोडीदाराला संसर्ग होऊ शकतो.

निरोध म्हणजे काय ?

- निरोध म्हणजे लॅटेक्य या एक प्रकारच्या रबरापासून बनविलेले कवच. हे गुंडाळेल्या अवस्थेत उपलब्ध आहे. निरोध निर्जंतूक अॅल्युमिनीयमच्या आवरणात ठेवलेला असतो.
- निरोध योनी/लिंग यामध्ये भिंतीप्रमाणे असून शुक्रजंतू किंवा गुप्तरोग/ एच. आय. व्ही. असलेल्या स्त्रावांना योनीमार्गातून/लिंगातून आत जाण्यास आणि या स्त्रावामुळे/शुक्रजंतुमुळे येणारे गर्भारपण किंवा गुप्तरोग / एच. आय. व्ही. च्या संसर्गाला प्रतिबंध करण्यास मदत करतो.
- निरोधच्या बंद भागामध्ये वीर्य जमा होतो.

निरोधचा वापर कधी करावा ?

- जेव्हा दोघांमधील एका जोडीदाराला गुप्तरोग/ एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाला असेल.
- दोघांमधील एका जरी जोडीदाराला गुप्तरोग/ एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाला असेल तर.
- जेव्हा एका जोडीदारचे एकापेक्षा अनेक जोडीदार असतील
- असुरक्षित लैंगिक संबंध करण्याच्या वेळी.
- जोडीदार पुरुष किंवा स्त्री असेल.

निरोध वापरण्याचे फायदे

- संसर्गाचा धोका कमी होतो
- पुन्हा पुन्हा संसर्ग होण्याचा धोका कमी होतो
- गुप्तरोगासारख्या अन्य संसर्गाचा धोका कमी होतो
- नको असलेल्या गर्भारपणाचा प्रतिबंध करता येतो

निरोधचा वापर कोणी करावा ?

ज्या कोणाला स्वतःचा खाली दिलेल्या संसर्गापासून बचाव करावयाचा आहे (जरी दोघेही जोडीदार एच. आय. व्ही. संसर्गित असले तरीही)

- एच. आय. व्ही. चा संसर्ग
- पुन्हा पुन्हा होणारा एच. आय. व्ही. चा संसर्ग
- गुप्तरोग
- गर्भारपण

उपलब्धता

मोफत निरोध

प्राथमिक उपचार केंद्र सरकारी हॉस्पिटल्स आणि सामाजिक संस्थामध्ये मोफत निरोध मिळतात

विकतचे निरोध

औषधांची दुकाने, पुरवठ्याची दुकाने, वाण्याची दुकाने, सुपर मार्केट, फॅशनची दुकाने आणि अगदी लहान दुकानातही निरोध विकत मिळतात.

निरोधचे विविध प्रकार

साधे, ठिपक्याचे, कंगोरे असलेले, खूपच पातळ/नितळ/प्लेन कॉन्ट्र्यूरड निरोध विविध रंगात आणि चवीत उपलब्ध आहेत.

बाजारात उपलब्ध असलेले नावाजलेले निरोध.

- कोहिनूर, कामसूत्र, मूडस् ड्युरेक्स, निरोध, निरोध डिलक्स फिएस्टा, उस्ताद, साजन मिडनाईट काऊबॉय, स्पायरल इत्यादी.

सुरक्षित लैंगिक संबंधासाठी समुपदेशन आणि संसर्गाचा धोका कमी करणे

- जोडीदार कमी करण्यासाठी समुपदेशन करा. आणि त्याचवेळी सातत्याने सर्व लैंगिक संबंधावेळी निरोध वापरण्यासाठी सांगा. उदा. योनी गुदद्वार आणि तोंडीने करण्याचे लैंगिक संबंध
- कमी जोखमीच्या लैंगिक संबंधासाठी समुपदेशन करा ज्या लैंगिक संबंधामध्ये जोडीदाराच्या तोंडात, गुदद्वार किंवा योनीमध्ये शुक्राणू, योनीस्त्राव रक्त जाणार नाही अशा प्रकारच्या लैंगिक कृतीची निवड करा. (उदा. परस्परांच्या लिंगाला उत्तेजित करा)
- क्लायंट ए. आर. टी. उपचार घेत असला तरीही एच. आय. व्ही. संक्रमणाचा धोका होऊ शकतो याबद्दल सांगून त्यावर जोर द्या.
- गुप्तरोगाच्या लक्षणाबद्दल माहिती सांगा आणि जर गुप्तरोग झाल्याची शंका असेल तर लवकरात लवकर तातडीने गुप्तरोगावर उपचार घेण्यासाठी समुपदेशन करा.
- लहान मुली किंवा संभोग न केलेल्या कुमारीके बरोबर संभोग केल्यास एच. आय. व्ही. बरा होतो या रुढ असलेला समज काढून टाका. अन्य अशा प्रकारच्या गैरसमजूतीबद्दल चर्चा केल्यास त्याचा प्रभाव पॉझिटीव्ह प्रतिबंधावर होईल. उदा. निरोधमुळे एच. आय. व्ही. चे संक्रमण होते.
- लैंगिक क्रियेच्या कार्याबद्दल असलेल्या प्रश्नांचे समाधान करा क्लायंटला प्रश्न विचारण्यासाठी प्रोत्साहित करा. वर उल्लेखिलेल्या सर्व सूचनांचे लैंगिक क्रियेच्या वेळी अवलंबन केल्यास सर्व साधारणपणे लैंगिक क्रिया सुरु ठेवता येतात.
- क्लायंटचा एच. आय. व्ही. संक्रमणाचा धोका किती आहे हे ठरविण्यासाठी आणि धोक्याचा प्रतिबंध करण्यासाठी अथवा धोका कमी करण्यासाठी मदत करा.

प्रत्येक लैंगिक संबंधाच्या वेळी अचूक आणि सातत्याने निरोधचा वापर करण्याबद्दल समुपदेशन करा

- एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाला असला तरीही किंवा दोन्ही जोडीदार एच. आय. व्ही. संसर्गित असले तरीही सातत्याने निरोध वापरणे आवश्यक असल्याचे शिक्षण द्या.
- योनी, गुदद्वार आणि मौखिक लैंगिक संबंधाच्या वेळी निरोधचा वापर करा.
- दोन्ही पुरुषांचा आणि स्त्रियांचा निरोध कसा वापरायचा याचे प्रात्याक्षिक करून दाखवा.
 - निरोधचा अचूक उपयोग कसा करायचा यासाठी लिंगाच्या प्रतिकृतीचा उपयोग करा.
 - लैंगिक संबंध करण्यापूर्वी निरोध लावण्यासाठी प्रशिक्षित करा, निरोध फक्त वीर्यपतनाआधीच लावयाचा नाही हे ही सांगा.
 - क्लायंटला निरोध कसा लावायचा याचे प्रात्याक्षिक करून दाखवायला सांगा.
- पुरुष आणि स्त्रियांच्या निरोधाचे फायदे आणि नुकसान या बद्दल माहिती सांगा
- वॉटरबेस्ड वंगणच वापरण्याबद्दल सल्ला द्या.
- निरोधचा पुरवठा करा आणि क्लायंटला नियमितपणे निरोध कसे मिळविता येतील याबद्दल सांगा

सुरक्षित लैंगिक संबंधाची काही उदाहरणे

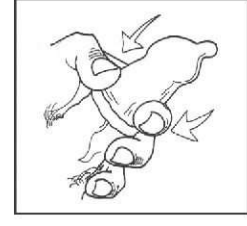
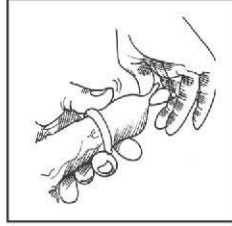
- योनी द्वारे करण्याचे (पेनिट्रेटीव्ह) लैंगिक संबंध टाळा
- एकाच जोडीदाराबरोबर प्रमाणिक राहा / जोडीदार कमी करा
- नियमित तपासणी करा आणि गुप्तरोगावर उपचार करा
- निरोध वापरा
- हस्तमैथुन
- परस्परांच्या लिंगांना उत्तेजित करणे.

पुरुषांचे निरोध वापण्यासाठी पायऱ्या

अंतिम तारीख तपासून पाहा आणि निरोध खराब झाला नाही याची खात्री करा

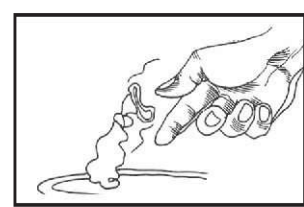
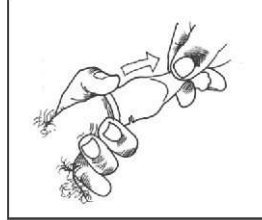
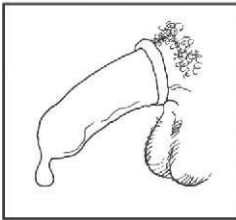
- तारीख वाचा
 - अशिक्षित व्यक्ती असेल तर निरोध पाकीटातच पुढेमागे सरकावून पाहा. तसेच पाकीट उघड्यापूर्वी निरोधची लवचिकता तपासून पाहा.
 - पाकीट सुस्थितीत असल्याची खात्री करा.
 - निरोधचे पाकीट उघडतांना निरोधला धक्का लागणार नाही अशी खबरदारी घेऊन काळजीपूर्वक निरोध पाकीटातून बाहेर काढा
 - निरोधच्या आत असलेली हवा काढून टाकण्यासाठी निरोधच्या टोकाला असलेल्या जागी पकडा. आणि त्यानंतर सावकाश निरोध लिंगांच्या प्रतिकृतीवर चढवा (निरोध लावण्याचे प्रात्यक्षिक दाखविताना)
 - निरोधच्या टोकाला जागा असल्याची आणि निरोध खराब नसल्याची खात्री करा
 - निरोध लिंगांच्या प्रतिकृतीच्या टोकाला पकडा. (निरोध लिंगावर शेवटपर्यंत चढवा आणि लैंगिक संबंधाच्या वेळी घसरणार नाही याची खात्री करा.)
 - निरोध अतिशय काळजीपूर्वक, आतील विर्य बाहेर सांडणार नाही याची खबरदारी घेऊन लिंग नरम होण्याआधीच काढा.
 - वापरलेल्या निरोधला गाठ मारा आणि टिशू पेपरमध्ये किंवा वर्तमान पत्रात गुंडाळा आणि झाकण असलेल्या कचऱ्याच्या बादलीत टाका.
- वापरलेला निरोध पुन्हा वापरू नका.

१. अंतिम तारीख तपासा आणि पाकीट काळजीपूर्वक उघडा

२. निरोधचे टोक चिमटीत पकडून उत्तेजित लिंगावर हवाकाढून निरोध चढवा

३. कृपया नीट पहा निरोध काढताना निरोधची रिंग फिरवून हळूच खाली सरकावत काढा

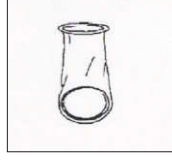
४. लिंग ताठर असतांनाच योनीमधून लिंग बाहेर काढा. लिंग बाहेर काढत असतांना निरोध लिंगाच्या शेवटी हातात धरून काढा

५. लिंग ताठर असतांनाच निरोध काढा. विर्य बाहेर सांडणार नाही ह्याची काळजी घ्या

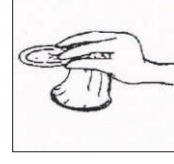
६. निरोध काढल्यावर निरोधला गाठ मारा आणि निरोध कचऱ्याच्या बादलीत टाका किंवा कागदामध्ये गुंडाळून टाका.

स्त्रियांच्या निरोधचा वापर

- योनीद्वारे लैंगिक संबंध ठेवतांना याचा उपयोग करा.
- या निरोधचा वापर करण्याआधी तुमच्या जोडीदारशी याबद्दल आधीच चर्चा करा, नाहीतर विसरायला होऊ शकते.
- नेहमी अंतिम तारीख किंवा बनविण्याची पाकिटावरील तारीख तपासून पहा आणि मुदत संपली नसल्याची खात्री करा.
- ४ वर्षांपेक्षा निरोध जास्त जुने नसल्याची खात्री करा.
- बोटांचा उपयोग करून पाकीटावर दाखविलेल्या ठिकाणी निरोधचे पाकिट काळजीपूर्वक उघडा. तुमच्या नखामुळे निरोध फाटणार नाही याची खात्री करा. कोणत्याही धार असलेल्या वस्तु उदा. कात्री, रेझर इ. वापरू नका यामुळे निरोध फाटण्याची शक्यता आहे.
- निरोध सुरक्षित असल्याची खात्री करा
- निरोधची बाहेरील बाजू हातावर घासा म्हणजे त्यातील वंगण (जेली) सगळीकडे सांरख्या प्रमाणात निरोधच्या आतील भागात पसरलेल जरूरीप्रमाणे वंगणाचा उपयोग करा.
- निरोध लावण्यासाठी आरामदायक स्थिती शोधा.
- बंद बाजूला निरोध पकडा आतील रिंग अंगठा आणि (बंद बाजूला असलेली रिंग) मधल्या बोटामध्ये अनामिकेच्या सहाय्याने पकडा.
- योनीचे बाह्यओष्ठ दुसऱ्या हाताने बाजूला करून योनीमधून निरोध आत सरकवा
- अनामिकेचा वापर करून आंतर रिंग योनीमार्गातून आतील प्युबिक बोन लागेपर्यंत आत ढकला.
- बाहेरील रिंग (निरोधच्या उघड्या बाजूला असलेली रिंग)
- मार्गदर्शन करून निरोध लिंगावर चढवा. लिंग निरोधच्या बाजूने चढविताना निरोध खाली जाणार नाही याची खात्री करा.
- लैंगिक संबंधाच्या वेळी जर लिंग मोकळेपणे फिरत नसेल, आवाज येत असेल किंवा लिंगाबरोबरच निरोध आतबाहेर होत असेल तर वंगणाचा उपयोग करा. (लिंगावर किंवा निरोधच्या आत)
- जर निरोध योनीमध्ये दाबले गेले किंवा लिंग निरोधाच्या खाली किंवा निरोधाच्या बाजूने आत गेले तर नवीन निरोध लावा.
- लैंगिक संबंधाच्या वेळी निरोध लावून ठेवा वीर्यपतन झाल्यावर आणि लिंग बाहेर काढल्यानंतर बाहेरील रिंग फिरवून वीर्यबाहेर पडणार नाही अशा प्रकारे योनी मधून निरोध बाहेर काढा.
- काढलेल्या निरोध टिश्यू पेपरमध्ये गुंडाळा आणि लवकरात लवकर होणाऱ्याही हाताला लागणार नाही अशा ठिकाणी फेकून द्या. संडासामध्ये निरोध टाकू नका.

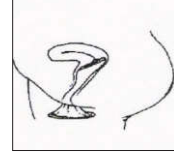
उघडी बाजू(बाहेरील रिंग):योनीच्या उघडया बाजूला झाकतें. आतील रिंग:समावेशसाठी वापरा. नीट जागेवर ठेवण्यासाठी मदत करा.

कसे निरोधला पकडाल: बंद बाजूला निरोध पकडा आतील रिंग अंगठा आणि (बंद बाजूला असलेली रिंग) मधल्या बोटांमध्ये अनामिकेच्या सहाय्याने पकडा.

कसे निरोधला सरकवा अनामिकेचा वापर करून आंतर रिंग योनीमार्गातून आतील प्यूबिक बोन लागेपर्यंत आत ढकला.

खात्री करा. निरोध दुमडलेले नाही. बाहेरील रिंग: योनीच्या बाहेर असावे.

निरोध पुन्हा पुन्हा वापरू नका.

ए. एन. एम. ची भूमिका

- सुरक्षित लैंगिक संबंधासाठी समुपदेशन करा.
- निरोध वापरण्यासाठी प्रवृत्त करा.
- निरोधच्या वापराचे प्रात्याक्षिक दाखवा.
- क्लायंटला निरोध पुरावा.
- लैंगिक संबंधाबद्दल असलेल्या शंका आणि गैरसमजूतीचे निराकरण करा किंवा वरीष्ट सेवांसाठी संदर्भित करा.
- निरोध वापरा बद्दल असलेले संबंधित गैरसमज दूर करा.

गैरसमज	ए.एन.एम. काय करू शकतात
<ul style="list-style-type: none"> • निरोध आम्हाला एच. आय. व्ही. पासून सुरक्षा देत नाहीत. • लैंगिक संबंधामध्ये निरोध फाटतात. • निरोधच्या वापरामुळे मजा येत नाही. • निरोध पुन्हा पुन्हा वापरता येतात. • लैंगिक संबंधाच्या वेळी निरोधच्या उपयोगामुळे चिडायला होते. 	<ul style="list-style-type: none"> • निरोध जर अचूक पध्दतीने लावल्यास आणि सातत्याने वापरल्यास ९५ टक्के पर्यंत प्रभावी असल्याची माहिती द्या. • निरोधच्या अचूक वापराचे प्रात्याक्षिक दाखवा निरोध वापरामध्ये काय करा आणि काय करू नका हे पुन्हा पुन्हा सांगा. • बहुतेक सर्वच निरोधमध्ये कोणतेतरी वंगण असते याबद्दल सांगा. गरज भासल्यास वॉटरबेस्ट वंगण अधिक वापरण्याबद्दल चर्चा करा. • निरोध फक्त एकदाच वापरता येतात एकदा वापरल्यानंतर आणि लैंगिक संबंधानंतर निरोधची योग्य पध्दतीने विल्हेवाट लावण्याबद्दल पुन्हा पुन्हा सांगा. • निरोधचा उपयोग कसा करायचा हे माहित नाही. निरोध मऊ आणि वंगणयुक्त असतात निरोध नीट वापरल्यास त्यामुळे चिडचिडेपण येणार नाही.

गैरसमज	ए.एन.एम. काय करू शकतात
<ul style="list-style-type: none"> निरोध चिकट आणि तेलकट असतात निरोध स्त्रियांना आवडत नाही. निरोधमुळे लिंगाला आलेला ताठरपणा जाऊ शकतो. पुरुष आणि स्त्रियांसाठी उपलब्ध असलेल्या दोन्ही निरोधाचा वापर. 	<ul style="list-style-type: none"> लैंगिक संबंध वीर्य आणि योनी स्त्रावामुळे चिकट असतात. स्त्रियांना बहुतेक निरोध वापराचे फायदे माहित नसावेत एकदाका स्त्रियांना निरोध वापराचे फायदे समजल्यावर आणि त्याबद्दल त्यांचे समजूत पटल्यावर स्त्रिया निरोधचा स्वीकार करतील. निरोध वापरण्याच्या प्रॅक्टिकल टीपाबद्दल माहिती सांगा दोन्ही पुरुष आणि स्त्रियांचे निरोध एकाच वेळी वापरू नयेत. दोन्हीच्या उपयोगामुळे अधिक सुरक्षा मिळेल पण यामुळे निरोध फाटू शकेल.

जोखीम कमी करणे. (इंजेक्शनद्वारे नशा करणारे आणि एच. आय. व्ही.)

आय. डी. यूज (इंजेक्शनने नशा करणारे) यांचा तिसरा एच.आर.जी. (अति जोखीम) गट आहे ज्यांच्यासाठी लक्षित हस्तक्षेप करणे अतिशय आवश्यक आहे.

एकमेकांच्या सिरीज आणि सुया आणि इतर सामुग्रीच्या वापरामुळे एच. आय. व्ही. चा प्रसार अतिशय वेगाने होतो. आय.डी.यूजच्या गटात एकमेकांच्या सुया आणि सिरीज वापरल्या जातात आणि त्यामुळे त्यांच्या जाळयामध्ये (नेटवर्क) एच. आय. व्ही चा प्रसार वेगाने होतो.

आय.डी.यू. समाजात झाला की, त्यांच्या लैंगिक साखळीत (नेटवर्क) ही एच. आय. व्ही.चा प्रसार अतिशय जलद गतीने होतो. शरीर विक्रय करणाऱ्यामध्ये काही आय.डी.यू. आहेत. त्यांच्यामुळे एच. आय. व्ही. संक्रमण आय.डी.यू. च्या साखळीत होते आणि ते एक खूप मोठे अति जोखमीचे लैंगिक जाळे तयार झाले आहे.

ए.एन. एम अति जोखीम कमी करण्यासाठी काय योजना करू शकतात.

- गळवांचे (अब्सीस) व्यवस्थापन.
- रुग्णांना त्यांच्या सिरीजीस आणि सुया एकमेकांच्या न वापरण्याबद्दल शिकवा.
- सिरीज आणि सुया बदलाच्या कार्यक्रमाबद्दल माहिती सांगून, या कार्यक्रमांत सहभागी होण्याबद्दल सांगा (जर उपलब्ध असेल तर) आय.डी.यूज साठी ज्या ठिकाणी नवीन सुया आणि सिरीज बदलून मिळतात, तोंडावाटे घेण्याची औषधे मोफत मिळतात अशा केंद्राकडे संदर्भित करा.
- डिटॉक्सीकेशन (नशामुक्ती) केंद्राकडे पुर्नवसनासाठी संदर्भित करा.

इंजेक्शनच उपयोग न करता व नशेसाठी घेतलेली औषधेही एच. आय. व्ही. च्या संक्रमणाच्या संदर्भात तितकीच धोकादायक आहेत हे लक्षात ठेवा. कारण या औषधांमुळे नशा येते आणि या नशेच्या अंमलाखाली आय. डी. यूज अति जोखमीचे वर्तन करू शकतात.

सुरक्षित रक्ताच्या अवलंबासाठी प्रोत्साहन द्या

- जगात ५ टक्के ते १० टक्के एच. आय. व्ही.चे संक्रमण दुषित रक्त आणि रक्त घटक दिल्यामुळे झाले असावे असा अंदाज आहे.
- सुरक्षित आणि उच्च प्रतिचे रक्त उपलब्ध करणे हा एक राष्ट्रीय एड्स प्रतिबंध आणि नियंत्रणचा महत्वाचा भाग आहे.

- एच. आय. व्ही. संसर्गाच्या प्रसाराला प्रतिबंध करण्यासाठी खालीलप्रमाणे पायऱ्यांचा अवलंब करावा.
- रक्तामध्ये एच. आय. व्ही. चा संसर्ग आढळल्यास या रक्ताची विल्हेवाट लावा.
- सर्व रक्तपेढ्यामध्ये रक्त दात्याच्या रक्ताची तपासणी करण्यासाठी राष्ट्रीय मार्गदर्शिकेचा उपयोग केला जातो. यामध्ये एच. आय. व्ही. सिफिलीस, हिपेटायटीस बी हिपेटायटीस सी आणि मलेरियाच्या जंतूचा समावेश आहे.
- जर रक्त तपासणीत एच. आय. व्ही. संसर्गित रक्त आढळल्यास त्या रक्तदात्याला एकात्मिक समुपदेशन आणि तपासणी केंद्राकडे समुपदेशन आणि तपासणीसाठी संदर्भित करावे. रक्तपेढ्यांनी रक्तदात्यांना संसर्गाबद्दल सांगण्यास मनाई आहे.

ए. एन. एम. काय करू शकतात.

- ऐच्छिक रक्तदानासाठी प्रोत्साहित करा.
- एच. आय. व्ही. संक्रमित रक्त आणि रक्त घटकांमुळे समाजामध्ये एच. आय. व्ही. संसर्गाचा मोठा धोका आहे या बद्दल जाणीव निर्माण करा.
- समुपदेशन आणि तपासणीसाठी एकात्मिक समुपदेशन आणि तपासणी केंद्राकडे संदर्भित करा.

एच. आय. व्ही. च्या प्रतिबंधासाठी मोहिम उभारून जाणीव निर्माण करा.

नोंको आणि राज्य एड्स नियंत्रण संस्था (सॅक्स) नियमितपणे अशा मोहिमाद्वारे जाणीव निर्माण करतात. या प्रकारची मोहिम केवळ लक्षित गट जसे शरीर विक्रय करणाऱ्या स्त्रिया, समलिंगी पुरुष आणि आय. डी. यू. यांच्यासाठीच मर्यादित नसून सामान्य जनता आणि एच. आय. व्ही. संक्रमणाचा धोका असलेल्यांसाठी ही मोहिम राबविली जाते.

ए. एन. एम.चा जाणीव मोहिमेत सहभाग

- जाणीव मोहिमेत सहभाग.
- अति जोखीम गटात एच. आय. व्ही. बद्दल जाणीव निर्माण करणे.
- एच. आय. व्ही. तपासणीसाठी प्रवृत्त करा.
- एच. आय. व्ही. च्या उपचारासाठी कोणते पर्याय उपलब्ध आहेत हे सविस्तर सांगा उदा. ए. आर. टी चिकीत्सा, ए. आर. टी माईम. एस. एम. एस.
- सामान्य जनतेला एच. आय. व्ही. बद्दल जाणीव देऊन माहिती सांगा.

पारंपारीक आचारांभोवती जाणीव निर्माण करणे.

ए. एन. एम. रुग्ण आणि समाजामध्ये पारंपारीक पध्दती सुरक्षितपणे सुरु ठेवण्यासाठी सल्ला देतील.

- सुरक्षित लैंगिक संबंध आणि त्या संदर्भित निरोधचा वापर
 - बायको विभागणे/अनुवर्शिकता/ अनेक लैंगिक जोडीदार /देवदासी
- वापरून टाकून देण्यासारखी किंवा निर्जंतुक उपकरणे वापरण्या संदर्भात
 - सुन्ता करण्यासाठी वापरण्यासाठी असलेली उपकरणे निर्जंतुक असल्याची खात्री करा.
 - गोंदणे (सॅक्रीफिकेशन) वापरण्यात येणाऱ्या सुया फेकून देण्याच्या/नीट निर्जंतुक केल्या असल्याची खात्री करा.
 - त्वचेला छीद्र/भोक पाडण्याच्या पध्दती (कान, नाक गाल इ.) यासाठी वापरण्यात येणाऱ्या सुया नीट निर्जंतुक किंवा वापरून फेकून देण्याच्या आहेत याची खात्री करा.

एच. आय. व्ही. संसर्गानंतर प्रतिबंध

आतापर्यंत प्रतिबंधाच्या सर्व योजना ज्यांना संक्रमण झालेला नाही अशा लोकांना एच. आय. व्ही.चा संसर्गित न होण्यासाठी आयोजिल्या आहेत या उपलट एच. आय. व्ही. संसर्गित व्यक्तीच्या जोखीमपूर्ण वागणूकीत बदल घडवून आणणे हे एच. आय. व्ही. चा प्रसार प्रतिबंधित करण्यासाठी अतिशय महत्वाचे आहे.

एच. आय. व्ही. संसर्गानंतरच्या योजनेचे ध्येय आहे एच. आय. व्ही. संसर्गित व्यक्तींना आधार देऊन त्यांच्या लैंगिक जीवनाचे रक्षण करणे, नवीन गुप्तरोग न होऊ देणे, एच. आय. व्ही./एड्स च्या आजाराला विलंबित करणे आणि त्यांना झालेल्या संसर्ग दुसऱ्यांना न होऊ देणे या एकमात्र प्रतिबंधाच्या योजना नसून एकत्रितपणे काम करणे आवश्यक आहे.

ए. एन. एम. हे करू शकतात

ए. एन. एम. एच. आय. व्ही. संसर्गित (पी.एल.एच.आय.व्ही.) लोकांना आणि त्यांच्या कुटुंबियांना प्रतिबंधासाठी खालील गोष्टीकरीता प्रशिक्षण आणि समुपदेशन करू शकतात.

- सुरक्षित लैंगिक संबंधासाठी समुपदेशन (आधी चर्चा झालेली आहे)
- आरोग्यकारक (हेल्थी) आयुष्यासाठी सराव

१. जेवण आणि पौष्टिक आहार

- ✓ नियमित आणि पुरेसे व्यवस्थित शिजविलेले जेवण थोड्या थोड्या वेळाने घेणे.
 - ✓ पौष्टिक आहारबरोबर योग्य प्रकारचे फायबरसु खाणे.
 - ✓ शरीरात योग्य प्रमाणात पाण्याचे प्रमाण टिकविण्यासाठी द्रवपदार्थ घेणे.
 - ✓ तिखट आणि तळलेले पदार्थ खाण्याचे टाळणे, कॉफी, कोला घेण्याचे टाळणे आणि जुलाब न होऊ देण्यासाठी जास्त फायबर असलेले पदार्थ खाणे टाळणे.
 - ✓ दारू आणि धुम्रपान न करणे.
 - ✓ खाण्यापूर्वी फळे आणि भाजीपाला मीठाच्या पाण्याने धुणे.
 - ✓ सुरक्षित (उकळलेले) पाणी पिणे आणि नीट भरून ठेवणे.
 - ✓ वजनात वाढ व्हावयाला मदत होईल असे जेवण घेणे उदा. जेवणात जास्त प्रमाणात प्रथिने, चरबी आणि कार्बोदके असावीत.
- उदा. नारळ, पूर्ण क्रिमसह दुधाची पावडर, दही किंवा सोया दूधाचे घटक, मांस, मासे, कोंबडी, दाणे आणि बिया, सुकविलेले फळे अंडी, शेंगा, डाळ, बटाटे, रताळी, केळी, टॉपिका (सिमला बटाटे) मिलीट (बाजरी / राळयासारखे धान्य) सॉरघम, ओटसु भात, बारली, गहू, मका इ.
- ✓ साखर आणि गोड पदार्थ टाळा कारण यामुळे दांत आणि / किंवा तोंडातील समस्या येऊ शकतात.

२. तोंडाचे आरोग्य

- ✓ ए. आर. टी/अॅन्टी डिप्रेसेन्ट/अॅन्टी ब्लड प्रेशरच्या औषधांमुळे तोंड सुकुन जाते आणि म्हणूनच तोंडाचे आरोग्य राखणे महत्वाचे आहे.
- ✓ चहा, कॉफी, थंड पेये, दारू, इ. च्या सेवनावर नियंत्रण ठेवा.
- ✓ नरम ब्रशने नियमित दात घासा.

३ व्यक्तीगत आरोग्य

- ✓ बाह्य जनन अवयव सौम्य साबण आणि पाण्याने धुवून स्वच्छ घ्या.
- ✓ २४ तासात एकदा तरी आंतरवस्त्र बदला.
- ✓ शौचाला जाऊन आल्यावर हात स्वच्छ धुवा.
- ✓ दररोज आंघोळ करा.
- ✓ नखे लहान ठेवा.

४ नियमित व्यायाम

- ✓ डॉक्टरांशी बोलल्यावर त्यांच्या सल्याप्रमाणे साधा आणि माफक व्यायाम करा.
- ✓ चालण्याचा व्यायाम करा.

५. सकारात्मक दृष्टिकोन ठेवा

- ✓ एच. आय. व्ही. चे निदान स्विकारा.
- ✓ उपचार स्विकारा आणि पालन करा.
- ✓ धार्मिक/अध्यात्मिक गट किंवा कृतीशी संलग्नित व्हा.
- ✓ पॉझिटीव्ह लोकांचे जाळे किंवा आधार गटाशी संलग्नित व्हा.
- ✓ एच. आय. व्ही. चा आजार कसा वाढतो याबद्दल शिक्षण घ्या.
- ✓ प्रसंगानुसार आजाराच्या (ओ.आय) व्यवस्थापनाबद्दल आणि उपचारातील पर्यायांबद्दल माहिती घ्या.
- ✓ औषधे घेण्यात सातत्य राखण्यावर भर घ्या.
- ✓ कुटुंब नियोजनाचे पर्याय.
- ✓ नियमित पाठ पुरावा.
- ✓ निरोधचा नियमित आणि अचूक उपयोग करण्यावर भर घ्या.
- ✓ निरोध पुन्हा वापरण्यातील धोके सांगा. (पुरुष आणि स्त्री)
- ✓ वापरलेले निरोध योग्य प्रकारे विल्हेवाट लावण्याबद्दल सांगा. (पुरुष आणि स्त्री)
- ✓ मलेरिया/डेंग्यु/चिकनगुनिया इ. पासून बचाव करण्यासाठी जंतुनाशक भारीत मच्छरदाणी वापरण्यावर भर घ्या.

मुख्य संदेश

- एच. आय. व्ही. / एडस् चा प्रसार थांबविण्यासाठी प्रतिबंधासंबंधात आणि अनुशांगिक (सेकन्डरी) संसर्गाबद्दल संदेश द्या.
- पी. एल. एच. आय. व्ही. ना प्रशिक्षित आणि समुपदेशन करा.
 - सुरक्षित लैंगिक संबंधाच्या सवयी.
 - निरोधचा उपयोग.
 - आरोग्यमय जीवन पध्दती.
 - कुटुंब नियोजनाचे पर्याय.
 - आय. डी. यू. यांना धोका कमी करण्याबाबत सल्ला द्या
 - रक्ताची सुरक्षितता.
 - पारंपारीक सुरक्षिततेच्या सवयी.
- एच. आय. व्ही. संसर्गिक लोकांमध्ये प्रतिबंधासाठी आधार आणि त्यांना सकारात्मक जीवनासाठी प्रशिक्षित करा आणि खालील मुद्द्यांवर समुपदेशन करा
 - त्यांच्या लैंगिक आरोग्याचे रक्षण.
 - गुप्तरोग/जननसंस्थेच्या संसर्गापासून प्रतिबंध आणि लवकरात लवकर उपचार.
 - एच. आय. व्ही. आजार वाढू न देण्यासाठी विलंब करणे.
 - त्याचा संसर्ग अन्य लोकांना न होऊ देण्यासाठी प्रतिबंध.

विभाग ६

पालकांपासून मुलांना होणारा एच. आय. व्ही. च्या संसर्गाचा प्रतिबंध (पी.पी.टी.सी.टी) आणि नवजात बालकांमध्ये लवकरात लवकर निदान

विभागाचे ध्येय

- पालकांपासून मुलांना होणारा एच. आय. व्ही. च्या संसर्गाचा प्रतिबंध कार्यक्रमाबद्दल सविस्तर सांगा. (पी.पी.टी.सी.टी)
- जोखमीच्या घटकांची यादी करा आणि त्यासाठी योग्य हस्तक्षेप
 - गरोदरपणात होणारा एच. आय. व्ही. चा संसर्ग
 - बाळंतपणाच्या कळा येत असतांना आणि बाळंत होत असताना होणारा एच. आय. व्ही. चा संसर्ग
 - बाळंतपणानंतर आणि बाल्यवस्थेत होणारा संसर्ग
- पी.पी.टी.सी.टी मध्ये आणि नवजात बालकाचे लवकरात लवकर निदान होण्यामध्ये ए. एन. एम. ची भूमिका.

१. पालकांकडून मुलांना होणाऱ्या एच. आय. व्ही. च्या संसर्गाचा (पी.पी. टी.सी.टी) प्रतिबंधचा कार्यक्रम

भारतामध्ये १५ वर्षाखालील मुलांना होणाऱ्या एच. आय. व्ही. च्या संसर्ग मुख्यत्वे करून आईकडून बाळाला होणारा संसर्ग हस्तक्षेप न केल्यास संसर्गित मातेकडून बाळाला होणाऱ्या संसर्गाचा धोका—

१५—२५ टक्के प्रगत देशांमध्ये

२५—४५ टक्के प्रगती होत असलेल्या देशांमध्ये आहे.

पालकांकडून मुलांना अंदाजे ५ टक्के इतका एच. आय. व्ही. चा संसर्ग होत असावा असा अंदाज आहे.

आजाराचा संसर्ग ग्रामिण भागापेक्षा शहरी भागात जास्त असल्याचे दिसून येते. शैक्षणिक पातळी ज्या प्रमाणात वाढते त्याप्रमाणात संसर्ग कमी होत असल्याचे आढळून आले आहे. परिवहन/पर्यटन क्षेत्रात काम करणाऱ्यांच्या जोडीदारामध्ये या संसर्गाचे सर्वात अधिक प्रमाण असल्याचे दिसते.

पी.पी.टी.सी.टी किंवा पालकांकडून बालकांना होणारा संसर्ग म्हणजे काय ?

माता/आई तिच्या बाळाला एच. आय. व्ही. चा संसर्ग देऊ शकते

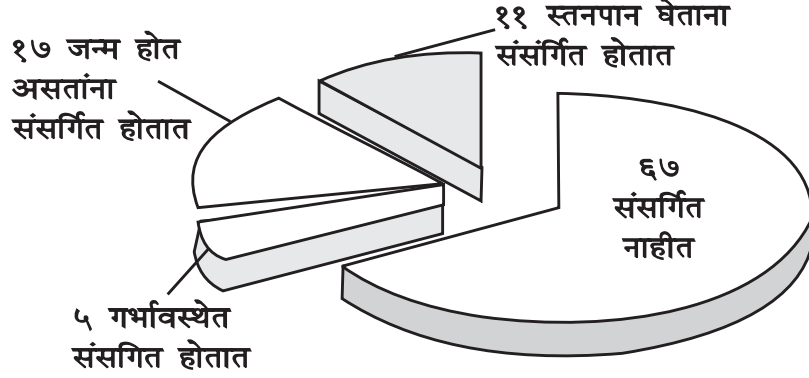
- गरोदरपणात
- बाळंत होत असतांना
- स्तनपानाद्वारे

पी.पी.टी.सी.टी हा पालकांकडून मुलांना होणाऱ्या संसर्ग कमी करण्यासाठी आणि बाळंतपणात एच. आय. व्ही. चा संसर्ग प्रतिबंधित (व्हर्टिकल ट्रान्समिशन) करण्यासाठी अतिशय प्रभावी कार्यक्रम आहे. या कार्यक्रमांमुळे आई आणि बाळ दोघांच्याही आरोग्यात सुधारणा करता येईल. यामध्ये पुरुषांना सहभागी करून घेण्याची आणि सुरक्षित बालपण, सुरक्षित लैंगिक संबंध या विषयाशी निगडित समस्या समजाविण्याची ही एक चांगली संधी आहे. या कार्यक्रमाद्वारे स्त्रियांना स्वतःचा एच. आय. व्ही. आणि अन्य गुप्तरोगाच्या संसर्गापासून कसा बचाव करावयाचा याचे शिक्षण देता येते.

आई आणि बाळाच्या चांगल्या आरोग्यासाठी या कार्यक्रमात दोघाही पालकांनी पी.पी.टी.सी.टी. च्या कार्यक्रमात सहभागी होणे फायदेशीर होईल.

पालकांकडून बालकांना होणारा एच. आय. व्ही.चा धोका

पालकांकडून धोका जन्म होत असतांना (बाळंत होत असतांना) त्यानंतर स्तनपानाच्या वेळी आणि गर्भावस्थेत असतांना

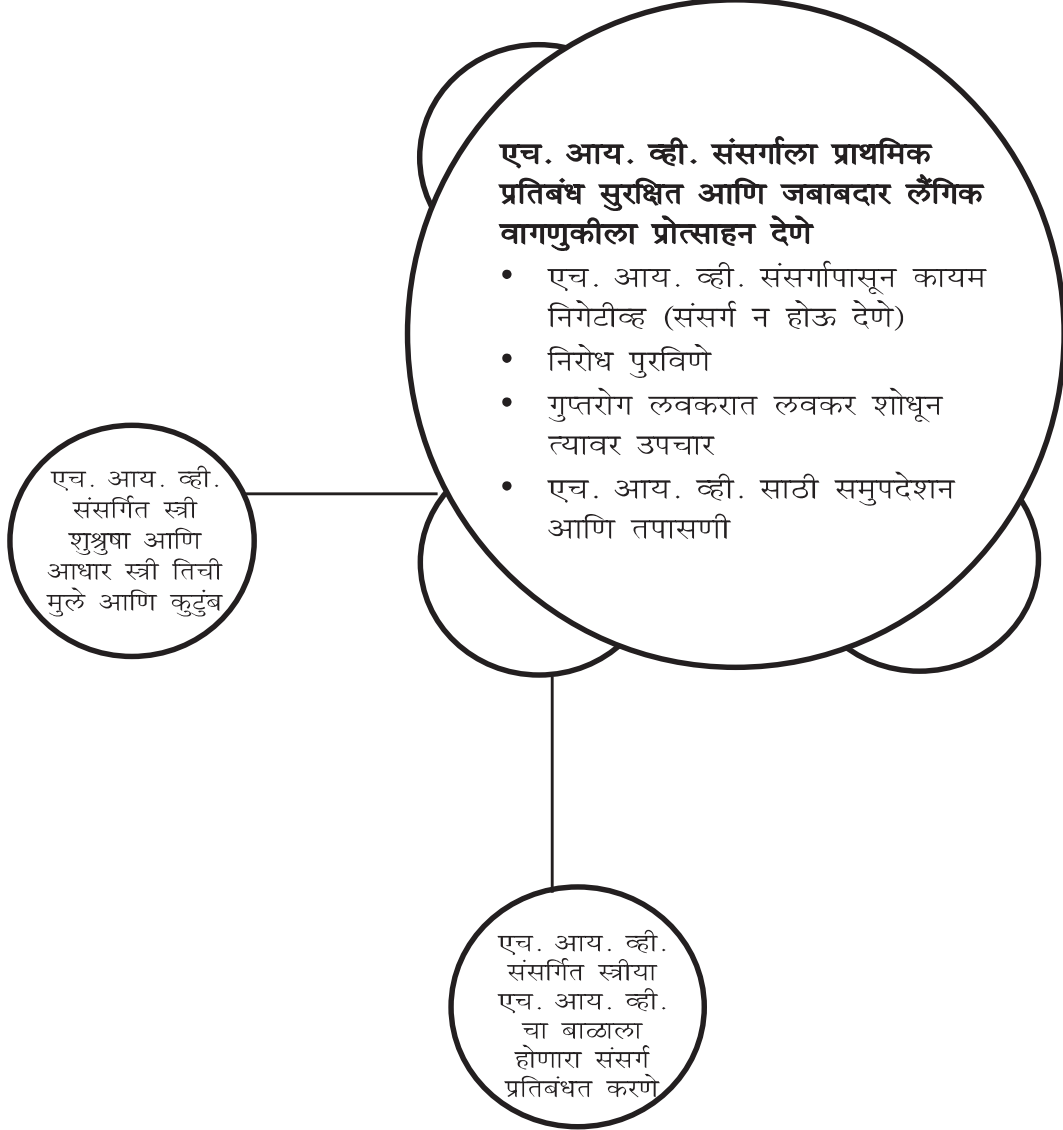
१०० एच. आय. व्ही. संसर्गित मातांना होणाऱ्या बालकांमध्ये ३३ बालकांना एच. आय. व्ही. चा संसर्ग गर्भवस्थेत, जन्म होत असतांना किंवा स्तनपान देत असतांना होऊ शकतो.

एच. आय. व्ही. चा धोका वाढविणारे घटक

गरोदरपणात	बाळतपणाच्या कळा येताना आणि बाळत होत असतांना	बाळाला आहार देताना
<ul style="list-style-type: none"> विषाणूंचा अतिरिक्त भार - एच. आय. व्ही. चा नव्याने झालेला संसर्ग - गरोदरपणात झालेला एच. आय. व्ही. चा संसर्ग - गंभीर स्थितीतील एच. आय. व्ही. चा आजार - विषाणू बॅक्टेरिया आणि पॅरासाईटीक (खास करून मलेरिया) नाळे/ वारेमधून होणारा संसर्ग - वारंवार होणारा गुप्तरोग • कुपोषण • आय.डी.यू.नशिल्या पदार्थांचे सेवन ज्यामुळे जोखमीची वागणूक • वारेमध्ये होणारे बदल, - कोरिओ अॅमिनोटीस् - गर्भशियावरील शस्त्रक्रिया 	<ul style="list-style-type: none"> विषाणूंचा अतिरिक्त भार • पापुद्रा पाणथळीवरील पापुद्राफाटणे >४ तास • गर्भशियातील रक्तस्राव • शस्त्रक्रिया - शस्त्रक्रियाने बाळावरील नियंत्रण - ए.आर.एम. (कृत्रिम तन्हेने पाणथळीवरील पापुद्रा फाटणे) - वॅक्युम कपस - चिमटा लावून केलेले बाळंतपण - एपिसिओटॉमी 	<ul style="list-style-type: none"> मुदतीपूर्व जन्म • जन्माच्या वेळी बाळाचे वजन कमी असणे
		<ul style="list-style-type: none"> विषाणूंचा अतिरिक्त भार - पुन्हा संसर्ग - प्राथमिक संसर्ग - आजाराचे गंभीर स्वरूप • स्तनातील पॅथॉलॉजी - मोठे होणे - बोंडाला कातर पडणे - मॅसटायटीस/ गळू होणे • आईचा कुपोषित आहार • मिश्र आहार (स्तनपानाबरोबर बाहेरील आहार) • ६ महिन्यापेक्षा जास्त काळ स्तनपान • बाळाला तोंडात फोड येणे.

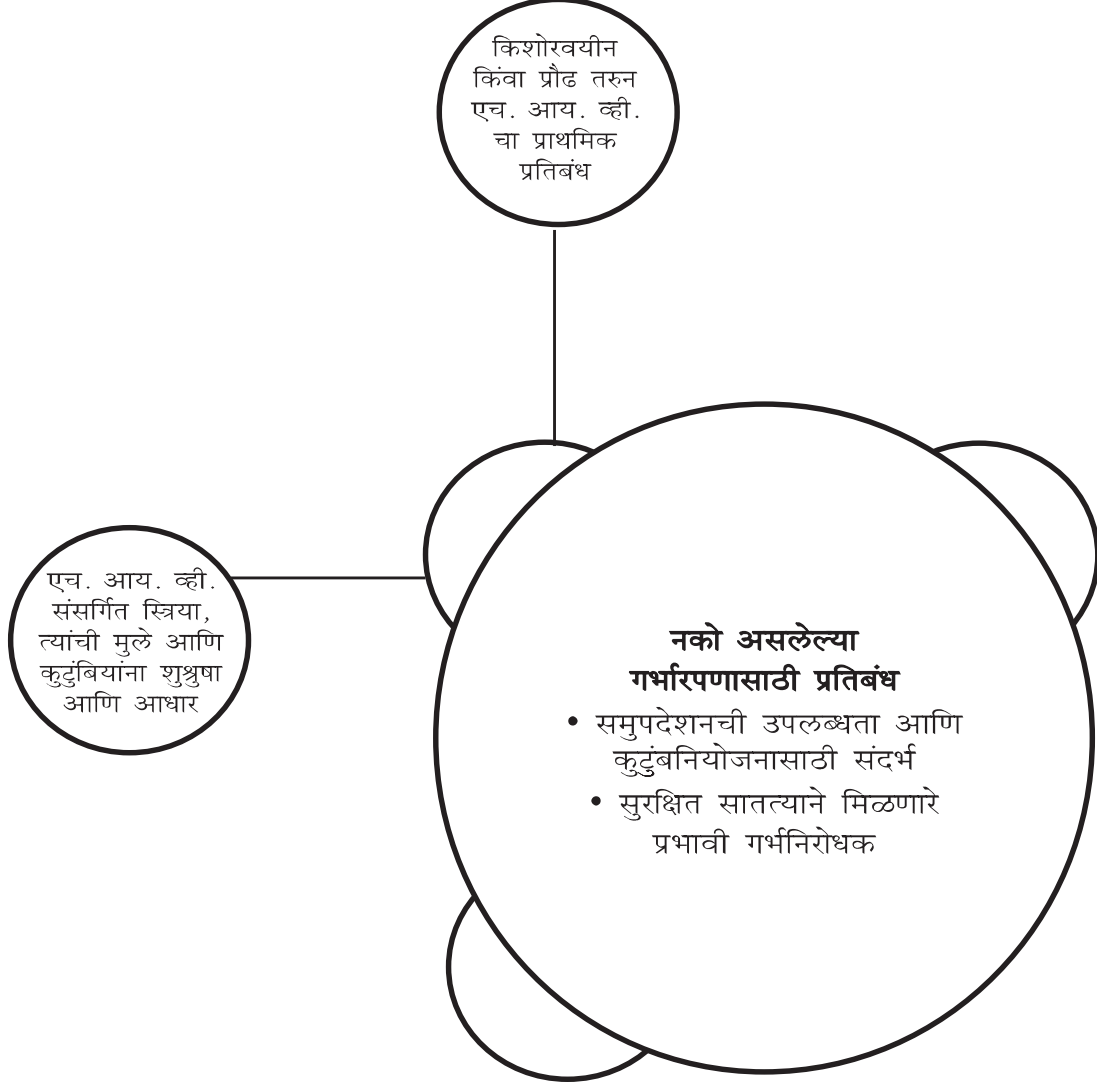
पी. पी. टी. सी. टी. कार्यक्रमासाठी नॉकोची चतुसुत्री

पी. पी. टी. सी. टी साठी पहिले सूत्र एच. आय. व्ही. संसर्गाला प्राथमिक प्रतिबंध

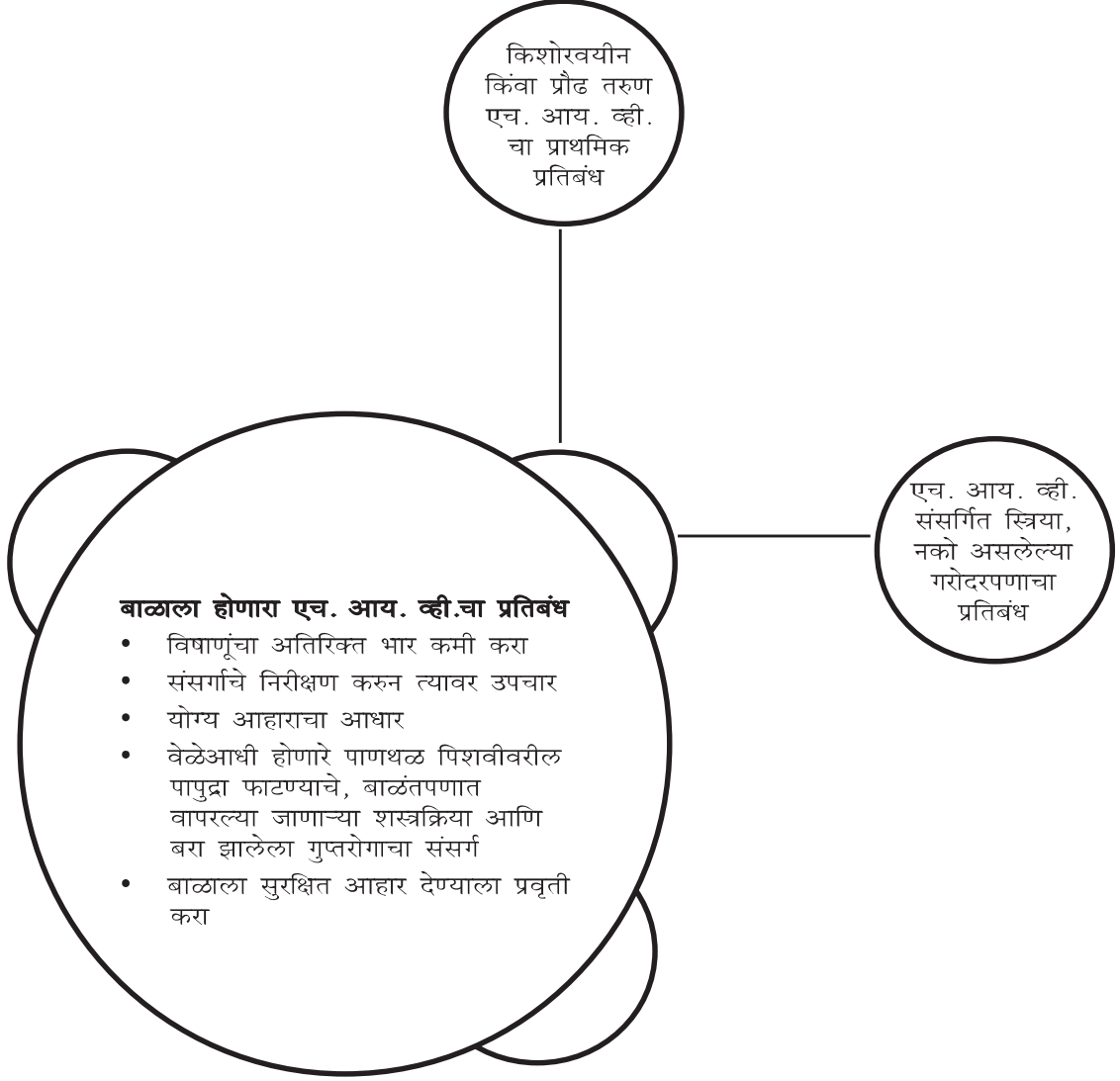
हे सूत्र भविष्य काळात होणाऱ्या माता पित्यांवर लक्ष केंद्रीत करते. पालकांना जर एच. आय. व्ही. चा संसर्ग नसेल तर त्यांना होणाऱ्या मुलांना एच. आय. व्ही. चा संसर्ग होत नाही. निरोध पुरविणे लवकर निदान करणे आणि गुप्तरोगांवर उपचार करणे, एच. आय. व्ही. साठी समुपदेशन आणि तपासणी एच. आय. व्ही. चा संसर्ग न झालेल्यांना योग्य समुपदेशन म्हणजे आयुष्यभर एच. आय. व्ही. निगेटीव्ह राहतील इ. यामध्ये समावेश आहे.

पी. पी. टी. सी टी कार्यक्रमाचे दुसरे सूत्र एच.आय.व्ही. संसर्गित स्त्रियांमध्ये नको असलेल्या गर्भारपणाचा प्रतिबंध

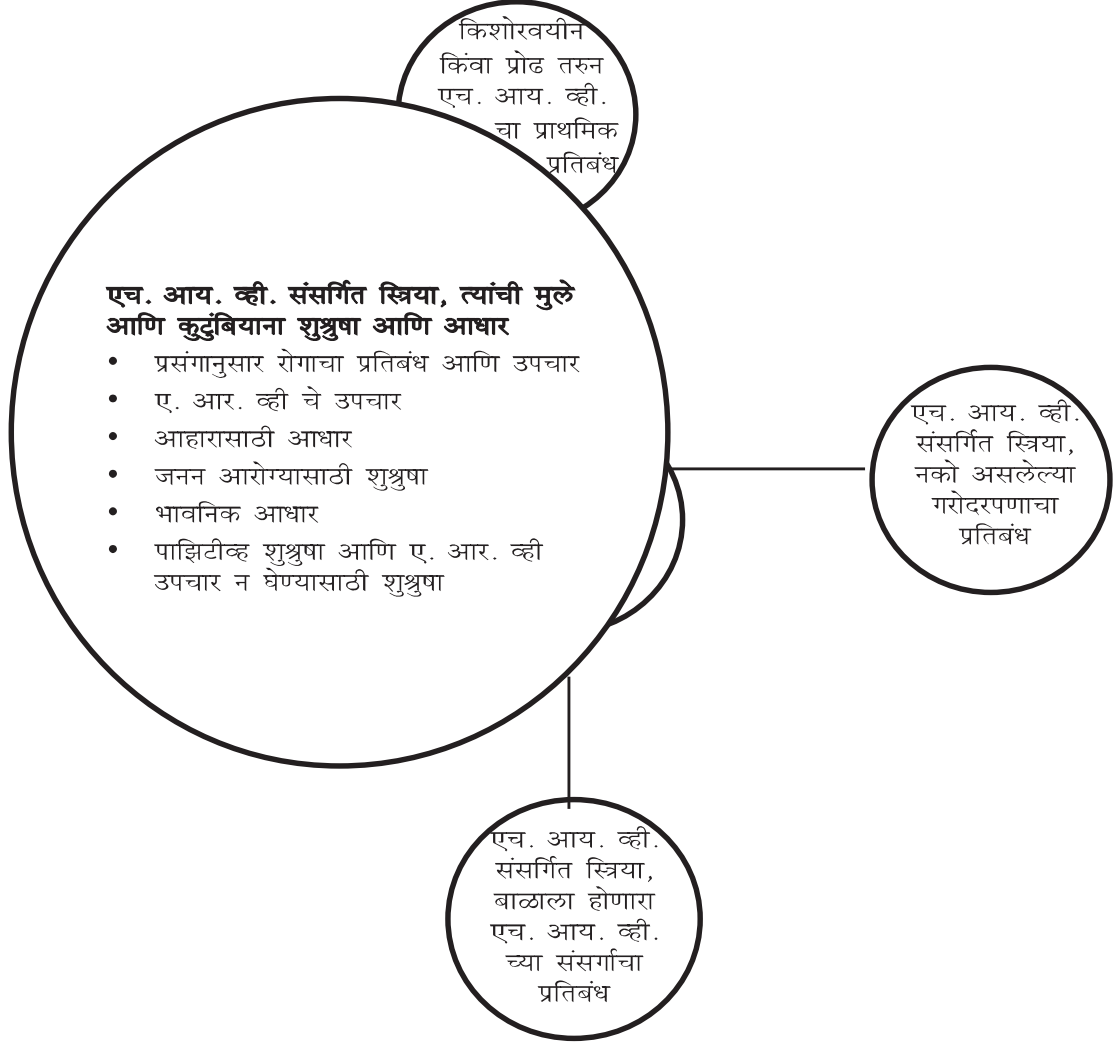
हे सूत्र एच. आय. व्ही. संसर्गित स्त्रियांच्या कुटुंब नियोजनाच्या गरजांकडे लक्ष देते. ज्या स्त्रियांना त्या स्वतः एच. आय. व्ही. संसर्गित असल्याचे माहिती आहे आणि चांगला आधार आहे, अशा स्त्रिया त्यांच्या गर्भारपणांचे नियोजन करू शकतात आणि त्यायोगे भविष्यात त्यांच्या मुलांना होणारा संसर्ग कमी करू शकतात. त्या त्यांच्या स्वतःच्या आरोग्याचीही काळजी घेऊ शकतात. उत्तम प्रकारच्या जनन आरोग्यासाठी समुपदेशन, आणि कुटुंब नियोजनाचे प्रभावी पर्याय जसे प्रभावी गर्भनिरोधक औषधे आणि लवकरात लवकर आणि सुरक्षित गर्भपात (जर स्त्रिने गर्भारपण संपविण्याचा निर्णय घेतला असेल तर) या सर्वांचा या सूत्रामध्ये समावेश आहे.

पी.पी.टी.सी.टी तिसरे सूत्र एच. आय. व्ही संसर्गित मातांकडून त्यांच्या बाळांना होणाऱ्या संसर्गाला प्रतिबंध

विशिष्ट हस्तक्षेपाचा उपयोग करून एच. आय. व्ही संसर्गित मातेकडून बाळाला होणारा संसर्ग कमी करता येतो यामध्ये एच. आय. व्ही.साठी समुपदेशन आणि तपासणी ए. आर. व्ही. प्रोफायलॅक्सीस आणि उपचार, सुरक्षित बाळंतपण, आणि बाळाचा सुरक्षित आहाराच्या सवयी यांचा समावेश आहे. जेव्हा संसर्गित मातेपासून बाळाला होणारा संसर्ग प्रतिबंधीत करण्यासाठी ए. आर. व्ही ची औषधे दिली जातात, त्यावेळी त्याचा उल्लेख ए. आर. व्ही प्रोफायलॅक्सीस असा केला जातो. जि माता तिला झालेला एच. आय. व्ही.च्या संसर्गासाठी ए. आर. व्ही. चे उपचार घेते त्यापेक्षा हे ए. आर. व्ही. औषधोपचार निराळे आहेत.

पी.पी.टी.सी.टी.चे चौथे सूत्र एच. आय. व्ही संसर्गित स्त्रिया त्यांची बाळे आणि कुटुंब

एच. आय. व्ही. संसर्गित स्त्रियांच्या स्वतःच्या आरोग्य विषयक आणि कौटुंबिक समस्या/चिंता हाताळण्यासाठी आणि त्यांना मदत करण्यासाठी वैद्यकीय शुश्रूषा आणि सामाजिक आधाराची गरज आहे त्यांना या सेवांमध्ये प्रसंगानुसार आजारांचा प्रतिबंध आणि उपचार, ए. आर. व्ही उपचार, पॅलिएटिव्ह (दुखणे कमी करण्यासाठी) आणि ए. आर. व्ही उपचार न घेणाऱ्यासाठी शुश्रूषा, आहारासाठी आधार, जनन आरोग्य शुश्रूषा आणि भाविनीक आधाराचा समावेश आहे.

पालकांकडून बाळांना होणारा एच. आय. व्ही. चा संसर्गाचा प्रतिबंध करण्याचे मार्ग (ए. एन. एम. ची भूमिका)

अ गर्भधारणा होण्याआधी काय करता येईल? प्राथमिक प्रतिबंध.

- **शिक्षण** गुप्तरोग आणि गर्भधारणेला प्रतिबंध करणे (निरोध आणि तोंडावाटे घेण्याच्या गर्भनिरोध गोळ्यांचा गर्भधारणा न होण्यासाठी उपयोगाबद्दल माहिती देणे. खास करून ज्या स्त्रियांना आधीच गुप्तरोग झाला आहे किंवा ज्यांच्या जोडीदारांना गुप्तरोग झाला आहे)
- **समुपदेशन** गरोदर आणि स्तनपान करणाऱ्या एच. आय. व्ही. चा संसर्ग न झालेल्या स्त्रियांमध्ये प्रतिबंध आवश्यक आहे अशा स्त्रियांना लवकर एच. आय. व्ही. तपासणी करण्याबद्दल समुपदेशन करणे. कारण त्या अवस्थेत विषाणूंचा भार प्राथमिक संसर्गामुळे वाढलेला असतो. आणि यामुळे पालकांकडून मुलांना संसर्ग होण्याची शक्यताही वाढते.

ब एच. आय. व्ही. संदर्भित झाल्यानंतर त्या गरोदर असतांना आणि त्यांचे बाळंतपण झाल्यानंतर काय करता येईल?

सेकंडरी (अनुशांगिक) प्रतिबंध

- ए. एन. एम. गर्भवती रुग्ण बरोबर गरोदरपणात बाळंत होत असतांना आणि बाळंत झाल्यानंतर एच. आय. व्ही. संसर्गित माते कडून तिच्या बाळाला एच. आय. व्ही. च्या विषाणूंचा संसर्ग होऊ नये यासाठी अनेक प्रकारे काम करू शकतात.
- गरोदरपणात आणि स्तनपान करत असतांना एच. आय. व्ही. चा प्रतिबंध आवश्यक आहे.

गरोदर असतांना घेण्याची काळजी

स्त्रियांना खालील गोष्टींचे महत्व सांगा

- एच आय व्ही साठी परीक्षण
- प्राथमिक आरोग्य केंद्रात एच. आय. व्ही. ची तपासणी/आय.सी.टी. सी. मध्ये झालेले निदान पक्के करून घेण्यासाठी तपासणी
- गरोदरपणात/प्रसुतीपूर्व भेटी
- आहार/व्हिटामिनस आणि आयर्न (लोह)साठी पूरक औषधे/आहार
- शस्त्रक्रियेच्या क्रिया टाळणे.
- सुरक्षित लैंगिक संबंधाच्या सवयी
- कोणत्याही संसर्ग झाल्यास/गुप्तरोग/जनन मार्गाचा संसर्गावर उपचार करणे.
- हॉस्पिटलमधील बाळंतपणाचे महत्व योनीमार्गाने किंवा सिझेरियन (ऑपरेशन) कधी करावे याबद्दल माहिती.
- एच. आय. व्ही. संसर्गाच्या वाढत्या प्रमाणाचे निरीक्षण करणे खासकरून सी. डी. फोर काऊंट/प्रसंगानुसार रोग.
- जर जोडीदाराला एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाला असेल तर जोडीदारचे एच. आय. व्ही. परीक्षण

पी.पी.टी.सी.टी. मध्ये ए. आर. व्ही. उपचाराची भूमिका काय?

ए.आर. व्ही मुळे पी. पी.सी.टी. चा धोका कमी होतो

- विषाणूच्या वाढत्या संख्येवर आणि विषाणूंच्या भारावर नियंत्रण असल्याने सामान्यतः आईचे आरोग्य सुधारते.
- आईला होणाऱ्या संसर्गावर उपचार
 - एच. आय. व्ही. होण्याची शक्यता असलेल्या बाळाचे रक्षण

जर एच. आय. व्ही. संसर्गित सर्वच स्त्रियांमध्ये जर सी. डी. ४ = ३५० सेल्स/एम.एम.३ किंवा कोणत्याही स्थितीमध्ये आहे त्याप्रमाणे, ए. आर. टी. सुरु करावे.

भारत सरकारच्या पी.पी.टी.सी.टी. हस्तक्षेप कार्यक्रमाप्रमाणे नेव्हरापीनचा एकच डोस देऊन आईपासून मुलाला होणाऱ्या संसर्ग स्तनपान करून किंवा स्तनपान न करता ५-२५ टक्के पर्यंत प्रमाण कमी करता येते.

बाळंतपणाच्या कळा सुरु झाल्यावर आणि बाळंत होत असतांना या पायऱ्यांचा उपयोग करा.

ए. एन. एम नी मातांच्या संबंधात खालील बाबींवर लक्ष द्यावे.

- नियमित प्रसुतिपूर्व तपासणी
- एच. आय. व्ही. तपासणी झाली आहे.
 - तपासणी जर झाली नसेल तर तपासणीसाठी तातडीने समुपदेशन करणे
 - एच. आय. व्ही. तपासणी पॉझिटीव्ह असल्यास डॉक्टरांचा सल्ला घ्या. आई आणि बाळाला एन. व्ही. पी (नेव्हरापीनचा) एकच डोस द्या.
- सुरक्षित बाळंतपण होण्यासाठी मदत करा.
- बाळंतपण झाल्यावर त्या स्त्रिला निदान नक्की करण्यासाठी तपासणीसाठी आणि समुपदेशनासाठी गरजेनुसार एफ. आय. सी. टी. सी/आय. सी. टी. सी कडे संदर्भित करा.

बाळंतपणासंदर्भात उद्भवणारे अवघड प्रश्न उघड करणे आणि

- विभागलेली गोपनीयता
 - ज्या स्त्रियांना नुकताच एच.आय.व्ही. संसर्ग झाल्याचे निदान झाले आहे.
 - बाळंतपण करणारा गट
 - जोडीदार आणि अन्य कुटुंबिय
- भावनिक आधार
- डॉक्टरांनी लिहून दिले असेल तर आईला नेव्हरापीन द्या. (पी. पी. टी.सी. टी. कार्यक्रम)
- बाळंतपण विषयी
 - योनीद्वारे हॉस्पिटलमध्ये झालेले बाळंतपण.
 - विषाणूंचा भार जेव्हा खूप जास्त असेल आणि ३८ आठवडे पूर्ण झालेले असतील तर आधी ठरविल्याप्रमाणे सिझेरीयन शस्त्रक्रिया करणे.

एच. आय. व्ही. संसर्गित स्त्रियांचे बाळंतपण करण्यासाठी काय करावे आणि काय करू नये

काय करावे	काय करू नये
<ul style="list-style-type: none">• योग्य अशी स्वतःची संरक्षक उपकरणे वापरावीत (पी.पी.ई)• नाळ कापत असतांना रक्त आणि अन्य स्राव फवाऱ्याप्रमाणे उडू नयेत यासाठी क्लॅम्प आणि गॉझ चा उपयोग करा.• स्तनपानासाठी मार्गदर्शन करत असतांना आईच्या बाजूला उभे रहा.• वापरलेले सर्व कपडे ब्लीचच्या मिश्रणामध्ये २ तास भिजवून ठेवा• नेव्हरापीन २०० मि.ग्रॅ. ज्यावेळी बाळंतपणाच्या कळा सुरु होतात त्यावेळी द्या (औषधाचे काही विपरीत परिणाम होतात का यावर लक्ष ठेवा उदा. अंगावर पुरळ)• ०.२५ टक्के क्लोरहोक्सीडीन/ पोवाडाईन आयोडीनचा उपयोग करून योनी स्वच्छ करावी.• एपिसोटॉमी/ फाटणार नाही यासाठी प्रतिबंधक कृती करा	<ul style="list-style-type: none">• एकटे ठेवा• योनीवरील केस काढा• इनिमा देणे• वारंवार योनीत बोटे घालून परीक्षा करणे• पाणथळ पिशवी फोडणे• उपकरणाचा बाळंतकरण्यासाठी उपयोग करणे त्याशिवाय पयार्य नसेल तरच.• तोंडानी वापरण्याच्या सक्शन मशिनचा वापर• नॅसोगॅस्ट्रीक नळीचा उपयोग करून नवजात बाळाच्या पोटात सक्शन करणे.• फक्त मेकोनियम असेल तरच

काय करावे	काय करू नये
<ul style="list-style-type: none"> नाळ कापतांना नाळेवर पातळ गॅझ टाकून नाळ कापावी बाळाच्या अंगावरील सर्व स्राव स्वच्छ करावे स्तनपानासाठी बाळाला आईजवळ देण्याआधी आईला आहाराच्या पर्यायाबद्दल विचारा. ७२ तासाच्या आत एन. व्ही. पी. २ मि.ग्रॅ./कि. चा बाळाला १ डोस द्या/संदर्भित करा. (अंगावर पुरळ किंवा अन्य कोणताही त्रास होत नाही हे पाहा.) 	

याप्रकारे सर्व खबरदारी घेतल्यास एच. आय. व्ही. संसर्गित स्त्रियाचे बाळंतपण करण्याची किंवा बाळंतपणासाठी मदत करतांना घाबरण्याचे कारण नाही.

बाळंतपणानंतर बाळाच्या आहारासंबंधात एच. आय. व्ही. संसर्गित कोणते पर्याय उपलब्ध आहेत?

- केवळ स्तनपान
- मिश्र आहार टाळा
- पर्याय १ स्तनपान
 - चांगले आरोग्य
 - चांगली स्थिती
 - बाळंत झाल्याबरोबर लगेचच स्तनपान द्या
 - कालावधी जितका कमी तितका चांगला (६ महिन्यापेक्षा जास्त नाही.)
 - कधीही मिश्र आहार नको (स्तनपानाबरोबर कोणतीही बाहेरचा आहार देऊ नका उदा. गार्डचे दूध किंवा फॉर्म्युला)
 - स्तनपानाचा पर्याय हा बाहेरील आहाराच्या पर्यायापेक्षा चांगला आहे.

पर्याय २ आहाराचा पर्याय

- स्विकारण्यास योग्य परवडणारा दिर्घकाळ टिकेल आणि सुरक्षित (ए. एफ. ए. एस. प्रमाणित)

कृपया पी.पी.टी.सी.टी अनुसूची ४ मध्ये जास्त माहिती आहे. बाळाच्या आहाराचे ३ सुरक्षित पर्याय आईला बाळाच्या आहारासंबंधात समुपदेशन करताना काही महत्वाचे मुद्दे लक्षात ठेवा.

आहारात बदल करण्यासाठी काही महत्वाच्या गोष्टींसाठी कृपया अनुसूची ५ पहा.

शुश्रुषेसाठी पाठपुरावा

आईच्या शुश्रुषेच्या पाठपुराव्यामध्ये या गोष्टींचा समावेश करा

- नियमित प्रसूतीपश्चात शुश्रुषा.
- ए. आर. टी. साठी योग्य आहे की नाही आणि ए. आर. टी. सुरु ठेवण्यासाठी मूल्यांकन करून संदर्भित करा.
- संसर्गाच्या लक्षणांवर लक्ष ठेवा आणि संदर्भित करा
 - छाती, युरिनरी, परप्युराल, एपिसिओटोमी किंवा स्तनाचा संसर्ग आणि प्रसंगानुसार संसर्ग
 - पुन्हा पुन्हा सुरक्षित लैंगिक संबंधाबद्दल (निरोधचा वापर) भविष्यात होणाऱ्या एच. आय. व्ही./ गुप्तरोग आणि गरोदरपणापासून प्रतिबंधित राहण्यासाठी सांगा

- ए आर व्ही घेत असतांना कुटुंब नियोजनामधील हार्मोनल गर्भनिरोधकांचा (उदा गोळ्या) प्रभाव कमी असतो याबद्दल चर्चा करा.
— आपातकालीन (इमरजन्सी) गर्भनिरोधकांच उपलब्धता असावी,

एच. आय. व्ही. संसर्गित स्त्रियांच्या मुलांसाठी शुश्रुषेसाठी पाठपुरावा पालकांना खालील बाबीसाठी शिक्षित करा

- नवजात बालकांसाठी डी. एन. ए. पी. सी. आर. एच. आय. व्ही.ची तपासणी करा (जिथे उपलब्ध आहे.)
— ६ आठवडे
— ६ महिने
— १२ महिने
— १८ महिने
- सुदृढ बालकांसाठी नियमित भेट.
- प्रमाणित केलेले लसीकरण द्या.
- कॉट्रीमॅझोल प्रोफायलॅक्सीस (सी.पी.टी./सी.टी.एक्स) चा डोस प्रत्येक कि.ग्रॅ. शरीराच्या वजनाप्रमाणे द्या.
- एच. आय. व्ही. च्या संसर्गाला समोरे/संसर्ग होण्याची शक्यता आहे अशा सर्व मुलांना ४-६ आठवड्यांच्या वयाला कॉट्रीमॅझोल प्रोफायलॅक्सीस सुरु करून ज्या मुलांना एच. आय. व्ही. चा संसर्ग नाही असे आढळून येत नाही तोपर्यंत हे द्यावे.
- एच. आय. व्ही. अँटिबॉडी तपासणी १२ व्या आणि १८ व्या महिन्यातील भेटीच्यावेळी करावी.

पी. पी. टी. सी. टी. मध्ये ए. एन. एम. ची भूमिका

- कोणतीही गोष्ट गृहीत न धरता पी. पी. टी. सी. टी. बदलची अचूक माहिती देणे.
— रुग्ण
— कुटुंबिय
— समाज
— सहकारी
- एच. आय. व्ही. संसर्गित स्त्रियांना (आणि त्यांच्या जोडीदारांना) धोक्याचे घटक आणि पी. पी. टी. सी. टी. मध्ये प्रसुतीपूर्व, प्रसुती होत असतांना आणि प्रसुती पश्चात येणारे धोके कसे कमी करावयाचे याबद्दल सांगा (खास करून डिसकॉर्डिन्ट जोड्यांना म्हणजे ज्यांच्या जोडीदाराला एच. आय. व्ही. चा संसर्ग नाही अशाना सुरक्षित लैंगिक संबंधाबद्दल सांगा)
- बाळाच्या सुरक्षित आहाराच्या सवयी
- नियमितपणे प्रसुती पश्चात भेटी द्या.

लवकरात लवकर बाळाचे निदान

एक वर्षाखालील मुलांना एच. आय. व्ही. आणि एड्सच्या संसर्गाचा सर्वात जास्त धोका असतो. लहान बाळांना जर ए. आर. टी चे उपचार लवकर सुरु केले तर एच. आय. व्ही. पासून त्यांच्या जीवाचे रक्षण करता येते. असे असूनही एक वर्षाखालील फारच कमी मुलांना उपचार मिळत आहेत.

भारतामध्ये लहान बाळांचे अर्लि इन्फन्ट डायग्नोसिस कार्यक्रमात अतिशय जवळून निरीक्षण करून बाळांच्या एच. आय. व्ही. च्या स्थितीबद्दल माहिती करून घेऊन बाळांना शोधून काढने. अशा बाळांमध्ये एच. आय. व्ही. मुळे होणाऱ्या मृत्युचे आणि बाळांच्या आजारीपणाचे प्रमाण कमी करण्यासाठी ७६६ आय. सी. टी. सी

आणि १८१ ए. आर. टी केंद्रे आहेत. या या सर्व केंद्रामधून १०१ नवजात बालके आणि १८ महिन्याखालील मुलांचे या कार्यक्रमांतर्गत जानेवारी २०११ पर्यंत तपासणी करण्यात आली आहे.

एच. आय. व्ही.च्या संसर्गाचा धोका असलेल्या बाळांना आणि मुलांना शुश्रूषा पुरविण्यासाठी उद्दीष्टे.

- एच. आय. व्ही. संसर्गाची लक्षणे, एच. आय. व्ही. चा धोका असलेल्या बाळांचे आणि मुलांचे बारकाईने निरीक्षण करा.
- वयाच्या ६ व्या आठवड्यापासूनच संधीसाधू आजार होऊ नयेत यासाठी एच. आय. व्ही. चा धोका असलेल्या सर्व बाळांना कॉर्टीमेझॉल प्रोफायलॅक्सीस देणे.
- लवकरात लवकर बाळा/मुलांमध्ये एच. आय. व्ही. च्या स्थितीचे निदान होण्यासाठी आणि १८ महिन्यात एच. आय. व्ही. चे निदान नक्की करण्यासाठी एच. आय. व्ही. अँटीबॉडीची तपासणी करणे.
- लवकरात लवकर योग्य उपचार एच. आय. व्ही.सह देणे.
- जीवनमान वाढविण्यासाठी एच. आय. व्ही. संबंधातील आजारपण आणि मृत्युचे प्रमाण कमी करणे

लहान बाळे आणि १८ महिन्या खालील मुलांमध्ये एच. आय. व्ही.चे निदान करण्यासाठी एच. आय. व्ही. १ डी. एन. ए. पी. सी. आर तपासणी वापरून केले जाते.

ड्राय ब्लड स्पॉट (डी. बी. एस.) आणि होलब्लड (डब्ल्यू. बी.) नमुन्याचा उपयोग करून तपासणी केली जाते.

या तपासणीसाठी रक्ताचा नमुना बाळाच्या टाचेला टोचून घेतला जातो. यासाठी खूपच कमी प्रमाणित रक्ताची जरूरी असते. आणि म्हणूनच लहान बाळांच्या नियमित तपासणीसाठी या तपासणीचा उपयोग केला जातो. यासाठी कमी प्रमाणात रक्त घेतले जाते रक्त काढणे कठीण असते.

अतिशय काळजीपूर्वक हे नमुने ठराविक केंद्राकडे डी. एन. ए. पी. सी. आर तपासणीसाठी पाठविले जातात.

ए. एन. एम. ची भूमिका

ए. एन. एम ना अर्ली इन्फंट डायग्नोसिस बद्दल पूर्ण माहिती असणे अतिशय महत्वाचे आहे. म्हणजे ए. एन. एम. पुढील मुल्यांकन आणि एच. आय. व्ही. चा बाळांमधील संसर्गासाठी पालकांना समुपदेशन करून संदर्भित करू शकतील.

एच. आय. व्ही. च्या संसर्गाला समोऱ्या जाणाऱ्या बाळांची प्राथमिक शुश्रूषा.

- एच. आय. व्ही.च्या संसर्गाला सामोरे जाणाऱ्या सर्व बाळांच्या बाबतीत शंका घ्या, ओळखा आणि पुढील वरीष्ठ पातळीवरील सेवेसाठी संदर्भित करा.
- डॉक्टरांनी जर पी. सी. पी. प्रोफायलॅक्सीस (कॉर्टीमेझॉल—५ एम. जी /कि.ग्रॅ. /ओ. डी— ६ महिन्यांकरीता) लिहून दिले असेल तर पालक मुलांना वेळच्यावेळी आणि नियमित हे उपचार देत असल्याची खात्री करून घ्या.
- टी. बी. च्या लक्षणांसाठी बाळा/मुलांचे नीट निरीक्षण करा आणि त्यांना ए. आर. टी. केंद्राकडे संदर्भित करा.
- ज्या सेवांची गरज आहे त्यासाठी त्वरीत संदर्भित करा.
- पालकांना खालील शिक्षण द्या.
 - ठरलेल्या वेळीच लसीकरण करणे.
 - बाळाला नियमितपणे विकास आणि वाढीच्या मुल्यांकनासाठी आरोग्य केंद्रात आणावयाला सांगणे
 - त्वरीत उपचार मिळण्यासाठी बाळाला असलेल्या आजाराबद्दल डॉक्टरला सांगणे.

- बाळाला चांगल्या प्रतिका आहार द्या.
- महत्वाचे आहारा संबंधित महत्वाचे मुद्दे ए. एन. एम. नी पालकांना सांगावयाचे आहेत.

- तान्हयाबाळाच्या आहारासाठी उपलब्ध पर्याय

— बाळ ६ महिन्याचे होईपर्यंत फक्त स्तनपान आणि त्या नंतर बाहेरून पुरक आहार (कुस्करलेला हलका आहार) किंवा
— फक्त बाहेरील आहार.

- समतोल आहार
- थोड्या—थोड्या अंतरानी देण्याचा छोटा आहार
- आहारातील स्वच्छता/आरोग्यदायी आहार
- आहाराच्या आरोग्यमय सवयी

- सतत शुश्रूषा

पालकांना याबद्दल शिक्षण द्या

- बाळांच्या नियमितपणे वाढीव आणि विकासावर लक्ष ठेवण्यासाठी आरोग्य केंद्रात न्या (अनुसुची ६ मध्ये डब्ल्यू. एच. ओ. प्रमाणित विकासाचे तक्ते दिले आहेत.)
- विकासाच्या गरजा पूर्ण होतील असा आहार द्या
- अपघात आणि संसर्गापासून प्रतिबंध
- बाळाला नियमितपणे परीक्षणासाठी आणा.
- बाळाला होणारा संसर्ग ओळखून त्याप्रमाणे कळवा
- अन्य शुश्रूषा करणाऱ्यांना दीर्घकाळासाठी शुश्रूषेमध्ये गुंतवा
- आधारगटामध्ये समावेश करा
- शाळेमध्ये प्रवेश घेतांना बाळाला झालेला एच. आय. व्ही. चा संसर्ग उघडपणे सांगा

मुख्य संदेश

- हस्तक्षेप न केल्यास एच. आय. व्ही. संसर्गित मातेकडून तिच्या बाळाला गर्भावस्थेच्या कालावधीत एच. आय. व्ही. चा संसर्ग होऊ शकतो. खास करून बाळंत होत असतांना.
- पी. पी. सी. टी. च्या योजना आणि ए. आर. टी यामुळे एच. आय. व्ही. चा धोका मोठ्या प्रमाणावर कमी झाला आहे.
- एच. आय. व्ही. संसर्गित जोडपे किंवा दोघांपैकी एक जोडीदार संसर्गित असेल तर त्यांनी संपूर्ण गर्भारपण आणि स्तनपाना दरम्यान सुरक्षित लैंगिक संबंधाचा सराव ठेवावा.
- एच आय. व्ही संसर्गाला समोच्या जाणाऱ्या बाळांच्या माताना समुपदेशन द्या आणि हे शिकवा
 - बाळाच्या आहारासाठी सुरक्षित सवयी
 - नियमित पाठपुरावा.
 - बाळाला सर्व लसीकरण द्या
 - संसर्गाचे लक्षणे त्वरीत निदर्शनास आणून द्या.
 - पालकांना बाळांच्या लवकर निदानासाठी संदर्भित करा. (१८ महिन्यापेक्षा लहान बाळ)
 - सर्व बाळांना जोपर्यंत एच. आय. व्ही. संसर्गित नाहीत असे सांगितले जात नाही किंवा वयाच्या ५ वर्षापर्यंत एच. आय. व्ही. पॉझीटीव्ह कॉट्रीमेझॉल प्रोफायलॅक्सीस द्या. (डॉक्टरांनी लिहून दिले असल्यास)
 - अवलोकन आणि ए. आर. टी. साठी संदर्भित करा.
 - डॉक्टरांनी लिहून दिल्याप्रमाणे ए. आर. टी. चे उपचार द्या
- मुलांची वाढ होत असतांना येणाऱ्या भावनिक आणि सामाजिक समस्यांना सामोरे जाण्यासाठी आधार द्या.
- एच. आय. व्ही संसर्गित मुलांना आणि त्यांच्या कुटुंबियांना आधार गटाशी संलग्नित करा.

विभाग ७

संसर्गाचे नियंत्रण आणि संसर्गाशी संबंध असल्यास घ्यावयाची खबरदारी

विभागाचे उद्दीष्ट

- संसर्ग नियंत्रणाच्या मूलभूत तत्वांचे वर्णन आणि घ्यावयाची सामान्य खबरदारी
- संसर्गाचा कशाप्रकारे प्रतिबंध करावयाचा याचे प्रात्यक्षिक
- टी. बी. विरोधात सुरक्षित राहण्यासाठी मुद्यांची यादी आणि रक्तातून होणारा संसर्ग.
- संसर्गाशी संबंध आल्यावर करण्याचे व्यवस्थापन.
- संसर्गाच्या नियंत्रणांची मूलभूत तत्वे

संसर्गाचे नियंत्रण आणि संसर्गाशी संबंध आल्यावर घ्यावयाची खबरदारी (पी.ई.पी.)

संसर्ग नियंत्रणाची मूलभूत तत्वे

ज्यांच्या रुग्णांच्या रक्ताशी आणि शरीरातील इतर द्रवांशी संबंध येतो अशांना उदा. एच. आय. व्ही. हिपेटायटीस बी आणि सी संसर्ग होऊ शकतो. अशा प्रकारे होणारा संसर्गाचा प्रसार टाळण्यासाठी खबरदारी घेतली पाहिजे.

- सर्वच रुग्ण संसर्ग पसरवू शकतात. म्हणून सर्व वेळी सर्वच रुग्णांन बद्दल खबरदारी घेतली पाहिजे.
- सामान्यतः प्रामाणित केलेल्या गोष्टींबद्दल खबरदारी घ्या.

काम करतांना घेण्याची प्रमाणित खबरदारी

“जागतिक खबरदारी ची सी. डी. सी. ने (सेंटर फॉर डिसिझ कंट्रोल) व्याख्या केली असून यामध्ये खबरदारी अशा प्रकारे वर्णिली आहे की, त्यामुळे मानवी प्रतिकार शक्तीचा न्हास करणारे विषाणू (एच. आय. व्ही.) हिपेटायसीस बी विषाणू (एच. पी. व्ही.) आणि रक्तातून संसर्गाचा प्रसार होणाऱ्या संसर्गाला प्रतिबंधित करण्यासाठी प्राथमिक मदत किंवा आरोग्य सेवांचा एक गटच बनविला आहे.

काळजीपूर्वक प्रमाणित केलेल्या सुरक्षिततेच्या मुद्यांचे पालन केल्यास एच. आय. व्ही. हिपेटायटीस बी आणि सी सारख्या संसर्गाला आरोग्य विभागात प्रतिबंधित करता येते.

हॉस्पिटलमध्ये खालील मार्गांनी एच. आय. व्ही. संसर्गाचा प्रसार होतो.

- रुग्णापासून आरोग्य सेवकांना
- रुग्णांपासून रुग्णांना
- हॉस्पिटल मधील कचरा
- आरोग्य सेवकांपासून रुग्णांना

सर्व रक्त आणि शरीरातील स्राव, वस्तू आणि त्यातील भाग तसेच निरनिराळे गुप्तपणे वाहणारे स्राव आणि उत्सर्जनावे बाहेर येणाऱ्या वस्तू ह्या सर्वांपासून संसर्ग होऊ शकतो, या संसर्गाचा स्रोत कोणताही असला तरीसुद्धा संसर्ग होऊ शकतो.

संसर्गावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी घ्यावयाची खबरदारी.

- हाताची स्वच्छता / आरोग्य
- उपकरणे जंतुनाशक द्रव्याने साफ करून निर्जंतुक करणे.
- स्वतःचे रक्षण होईल अशी उपकरणे वापरावीत (पी. पी. ई) उपकरणांची निवड शस्त्रक्रियेतील धोक्यावर अवलंबून आहे.
- हवेतून येणाऱ्या जीवाणू—विषाणूंपासून बचाव.
- रक्तातून येणाऱ्या जीवाणू विषाणूंपासून बचाव

१. हाताची स्वच्छता / आरोग्य

- हात स्वच्छ धुणे ही एक अतिशय साधी पण बरेच वेळा दुर्लक्ष केली जाणारी क्रिया आहे या क्रियेमुळे संसर्गाच्या प्रसाराचा प्रतिबंध करता येतो
- हात स्वच्छ धुण्यामुळे जीवाणू—विषाणूंचा प्रसार होण्याचा धोका कमी करता येतो. यामुळे आरोग्य शुश्रुषेच्या क्षेत्रात रुग्ण आणि आरोग्य सेवा पुरविणारे तसेच शुश्रुषा करणारे आणि रुग्णांच्या कुटुंबियांना होणारा धोका प्रतिबंधित करता येतो.

रुग्ण आणि त्यांची शुश्रुषा करणारे हात धुण्याच्या साध्या सवयीचा उपयोग करतात याची खात्री करा.

	केव्हा वापरावे	जंतुवर होणारा परिणाम	कसे वापरावे
साबण आणि पाणी	हाताच्या मागे आणि बोटांवर असलेली दिसणारी घाण काढण्यासाठी आणि रुग्णाशी संबंध येईल तेव्हा या तंत्राचा उपयोग करा	जंतूना काढण्यासाठी	हात मनगटापर्यंत ओले करा. १. हाताच्या तळव्यावर आणि अंगठ्यांमध्ये साबण लावा २. नखे साफ करा ३. अंदाजे १५ सेकंदापर्यंत हात चोळा ४. वाहत्या पाण्याखाली हात धुवा ५. हवेने हात कोरडे करा किंवा टॉवेलचा एकदाच उपयोग करा

 <p>१) तळवा ते तळवा</p>	 <p>२) उजवा हाताचा तळवा डाव्या हाताच्या बोंटामध्ये आणि डाव्या हाताचा तळवा उजव्या हाताच्या बोंटामध्ये</p>	 <p>३) दोन्ही हाताचे तळवे एकमेकांवर आणि बोटे एकमेकात अडकवून</p>
 <p>४) बोटाच्या मागील भाग ते विरुद्ध हातांचे तळवे आणि बोटे एकमेकांत अडकविलेली</p>	 <p>५) उजव्या हाताचा अंगठयाने डाव्या हाताच्या मुठीवर आणि तसेच डाव्या हातासाठी</p>	 <p>६) पुढे मागे बोटांनी गोलाकार घासणे उजव्या हाताच्या बोटांनी डाव्या हाताच्या तळव्यावर घासणे आणि त्याचप्रमाणे डाव्या हाताने.</p>

२. जंतुनाशक द्रव्य आणि निर्जंतुकीकरण

जंतुनाशक द्रव्य :-

हे एक प्रकारचे खास सफाईचे तंत्र आहे, याच्या वापरामुळेसाधन सामुग्री यामुळे पृष्ठभागावरील, शरीराच्या भागावरील, उपकरणे इ. वरील जीवाणू नष्ट होतात किंवा जीवाणूंच्या वाढीचे प्रमाण कमी होते. यामुळे जीवाणू मरताच असे नाही आणि निर्जंतुकीकरणापेक्षा हे कमी प्रभावी आहे.

निर्जंतुकीकरण :-

या पध्दतीमुळे अतिशय सुक्ष्म जीवाणू मारले जातात. किंवा कोणत्याही पृष्ठभाग, शरीराचे अवयव, उपकरणे साधनसामुग्री इ. जीवाणू नष्ट होतात.

दुषितीकरण दूर करणे :-

ही पृष्ठीभाग, शरीराचे अवयव, साधन सामुग्री, उपकरणांवरील अतिसुक्ष्म जीवाणूंना निर्जंतुकीकरण किंवा जंतुनाशकाद्वारे काढून टाकण्याची प्रक्रिया आहे.

दुषितीकरणाची पातळी टाकतांना आणि आवश्यक साधन सामुग्री वापरतांना संसर्ग होण्याचा कोणताही धोका नसला पाहिजे. कोणत्या पध्दतीचा वापर करावा हे अनेक घटकांवर अवलंबून आहे यामध्ये कोणत्या प्रकारानी वस्तू बनली आहे जीवाणूंची संख्या आणि रुग्ण किंवा कर्मचाऱ्यांना संसर्ग होण्याचा धोका इ. समावेश आहे.

जंतुनाशक द्रव्यांचा उपयोग			
जंतुनाशकाचे नांव	तीव्रता कमी करण्याची प्रक्रिया	संपर्क वेळ	प्रभावी असल्याची वेळ
ग्लुटारालडीहाईड २ टक्के उदा. सेडेक्स	ॲक्टीवेटर पावडर घाला/५ लिटरच्या जागेमध्ये ५ लि. द्रव घाला. आणि वापरतांना तीव्रता कमी न करता वापरा	जंतुनाशक २० ते ३० मिनिटे निजंतुकीकरण १० तास	१४ ते २८ दिवस (मॅन्युफॅक्चरच्या सूचना वाचा) द्रावणाची तीव्रता कमी करुन वापरल्यास प्रभाव कमी वेळ राहिल त्यामुळे वापरण्यासाठी निर्णायक तपासणी करा
ग्लुटारालडीहाईड आणि फॉर्मालडीहाईड केमिकल याचे एकत्रीकरण उदा. कोरसोलेक्स बॅसिलाईड	कोरसोलेक्स पाणी १ भाग:९ भाग बॅसिलाईड :पाणी १ भाग : ४९ भाग (२० मिली ९८० एम एल)	जंतुनाशक १५ मिनिटे निजंतुकीकरण ५ तास ३० मिनिटे	१४ दिवस २४ तास
फिनॉल ५ टक्के (कार्बोलीक ॲसिड १०० टक्के)	फिनॉल पाणी ५ मिली :९५ मिली	१०-१५ मिनिटे ५ टक्के द्रवणामध्ये	२४ तास
इथेनॉल आसोप्रोपाईल अल्कहोल ७० टक्के उदा. बॅसिलोल २५	तीव्रता कमी करु नका	२-१० मिनिटे	२४ तास
हायड्रोजन पेरोक्साईड ६ टक्के (३० टक्के स्थिर द्रावण उपलब्ध आहे)	२० मिली पाणी ८० मिली सह सर्वसाधारण (नॉर्मल) सलाईन ६ टक्के पाणी (नेहमी ताजे (फ्रेश) बनविलेले वापरा	६-८ मिनिटे	तयार केल्याबरोबर लगेचच वापरा
सोडियम हायपाक्लोराईट द्रावण १ टक्के उदा पोलार ब्लीच ५ टक्के आणि १० टक्के तीव्रतेचे द्रावण उपलब्ध आहे	५ टक्के :८० मिली पाणी + २० मिली ब्लीचचे द्रावण /१० टक्के :९० मिली ब्लीचचे द्रावण	२०-३० मिनिटे	८ तास
कॅल्शियम हापोक्लोराईट उदा. ब्लिचींगपावडर ७० टक्के सी एल२(CI2) उपलब्ध	१४ ग्रॅ./लि. डोळ्यांनी दिसून येणाऱ्या दुषित द्रावणात नीट मिसळा १.४ ग्रॅ/ लि. स्वच्छ वस्तुंसाठी	२०-३० मिनिटे	२४ तास
फॉर्मालडीहाईड ४० टक्के	—	३० मिनिटे ६ ६ तासनंतर ती जागा उघडा	१५-३० दिवस

स्त्रोत— इन्फेक्शन कंट्रोल मॅन्युअल ए. आय. आय. एम. एस

वरील सर्व जंतुनाशके उपलब्ध असल्याची खात्री करा.

रोगप्रतिबंधनाशक (अॅन्टीसेप्टिक) (आयोडीन इ.) एच. आय. व्ही. पुढे प्रभावी नाहीत.

अनुसूचि ७ पाहा सुया आणि सिरीज चा संसर्ग ब्लीच सोल्युशनने काढणे.

अनुसूचि ९ पाहा हॉस्पिटलमध्ये वापरलेल्या सुयांची विल्हेवाट लावणे

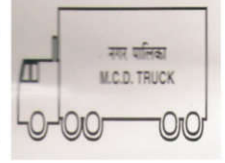
अनुसूचि १० पहा जंतुसंसर्ग नाहीसा करणे आणि निर्जंतुकीकरणासाठी मार्गदर्शिका.

असंसर्गिक आणि संसर्गिक आरोग्य केंद्र हॉस्पिटलमधील कचरा/साले याची सुरक्षित विल्हेवाट

अ. घरातील कचरा (असंसर्गिक) उरलेले अन्न, फळांची साले, भाज्या खराब कागद वस्तुवरील कागद रिकामे खोके, बॅगज् इ.

काळी पिशवी / ड्रम वापरा

१) हा कचरा भस्मीकरणास पाठवा

५. ब संसर्गिक कचरा
१. मानवी शारिरीक कचरा, अवयव शारिरीक पेशी, रक्त, स्राव नाळ इ.
२. घनकचरा वापरलेला कापूस गॉझ, ड्रेसिंग (पट्ट्या) प्लास्टर ऑफ कास्ट इ.
३. प्रयोगासाठी उपयोग केलेले आणि मलेले प्राणी, त्यांचे शरीर अवयव किंवा पेशी

पिवळी पिशवी / ड्रम वापरा

(INCINERATOR)

नीळे ड्रम / पिशवी वापरा

२) हा कचरा ऑटोक्लोव निर्जंतुक करा

६ क) संसर्गिक प्लास्टीकचा कचरा

१. टाकून देण्याच्या सुया आणि सिरीज

२. वापरलेली धार असलेली उपकरणे ब्लेड आणि तुटलेल्या काचा इ.

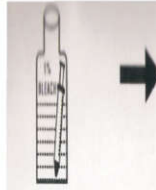
३. रुग्णांसाठी वापरलेल्या प्लास्टीकच्या वस्तू आय. व्ही. संच बी. टी संच कथेटर, लघवीच्या पिशव्या ई. टी नळ्या, राईल्स नळ्या इ.

डॉक्टर्स, नर्स, टेकनेशियन

३.१% ब्लीच असलेल्या अंशपारदर्शी कंटेनर मध्ये टाका

(Medical Waste Sterilizer)

कचऱ्याची वल्लेवाट लावण्यामध्ये ँ. ँन. ँम. ची भूमिका

- संसर्ग नियंत्रणाच्या सवयीबद्दल संपूर्ण अद्ययावत माहिती ठेवा.
- आरोग्य केंद्रामधील कचरा योग्यप्रकारे वेगळा करा.
- आरोग्य केंद्रातील तसेच वॉर्ड मधील सर्व कर्मचाऱ्यांना कचरा वेगवेगळा करण्यासाठी आणि त्याची वल्लेवाट लावण्यासाठी प्रशिक्षित करा.
- कनिष्ठ (ज्युनिअर) आणि सफाई कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षित करा आणि त्यांच्यावर देखरेख करा.

बायो मेडिकल कचऱ्याच्या व्यवस्थापनसाठी मार्गदर्शिका

- कचऱ्याची वर्गवारी करा आणि त्याप्रमाणे कचरा वेगळा करा.
- रंगाच्या तत्वप्रणाली (कोड) चा उपयोग करून त्याप्रमाणे कचरा वेगळा करा.
- कचऱ्याची वल्लेवाट लावण्यापूर्वी त्यातील संसर्ग नष्ट करा.
- योग्य वेळी कचरा जाळून टाका.
- गरजेप्रमाणे कचरा जमिनीत पुरा.
- फेकून देण्याच्या वस्तूंमधील निर्जंतुकीकरण करा आणि नंतर त्या वस्तू टाकून द्या.
- जे लोक हा कचरा हाताळतात, त्यांना योग्य अशी संरक्षक आवरणे द्या आणि या कर्मचाऱ्यांना असा कचरा हाताळण्याचे संपूर्ण शिक्षण द्या.

मृत झालेल्या ँडसुच्या रुग्णांच्या शरीराची वल्लेवाट

ँ. ँन. ँम. नी कुटुंबियांना याबद्दल शिक्षित करावे.

- ँकदा मृत शरीर ठेवलेली पिशवी बंद केल्यावर पुन्हा उघडू नका.
- प्लास्टीकचे आवरणावर ब्लिचिंग पावडर टाकून संसर्ग काढून टाका आणि जमिनीत खोलवर पुरून टाका.
- मृत शरीर जाळून नष्ट करणे हा सर्वात चांगला मार्ग आहे. पण धर्म आणि परंपरेचा विचार करून जेव्हा शरीर नष्ट करण्यासाठी जाळण्याची पध्दत वापरली जाणार नाही त्यावेळी खोलवर पुरण्याचा पर्याय सुचवावा.

स्वतःच्या रक्षणासाठी स्वतःची उपकरणे वापरा (पी. पी. ई.)

कर्मचाऱ्यांना कामाच्या ठिकाणी होणाऱ्या जखमा किंवा गंभीर आजारापासून रक्षण करण्यासाठी पी. पी. ई. ची रचना झाली आहे. या जखमा/आजार कामाच्या ठिकाणी असणाऱ्या केमिकल, रेडीओलॉजिकल, फिजिकल किंवा तांत्रिक (मेकॅनिकल) किंवा अन्य कारणामुळे झालेल्या संपर्कामुळे होतात.

सामान्य शुश्रुषेच्या क्रियेत (नर्सिंग प्रोसिजर) योग्य पी. पी. ई चा उपयोग

जरूरी सुरक्षा	सामान्य शुश्रुषेच्या कार्यपध्दती	प्रकटीकरणाचा प्रकार
ग्लोव्हजची मदत होते पण आवश्यक नाहीत	बिछाना करतांना, पाठीची शुश्रुषा, अंग धुणे, तोंडाची शुश्रुषा, लहान जखमांची शुश्रुषा मलमपट्टी, पेरिनियल केअर, तापमान बी. पी. बघतांना	कमी धोका (यामध्ये संसर्गित शरीर स्रावांशी अतिशय कमी प्रमाणात संपर्क येतो)

जरूरी सुरक्षा	सामान्य शुश्रूषेच्या कार्यपध्दती	प्रकटीकरणाचा प्रकार
वॉटरप्रूफ अंगरखा (एप्रन) बरोबर ग्लोव्हज वापरा, नळ्या टाकतांना ग्लोव्हज घाला मास्क गॉगल्स आणि एप्रन	संसर्ग, पाठीच्या मणक्यात सुई घालताना, आय.व्ही. सुया घालताना आणि काढतांना, योनीपरीक्षा करतांना, मोठ्या जखमांना मलमपट्टी, उडालेले रक्त हाताळतांना किंवा तपासणीसाठी रक्त घेतांना, सक्शन करतांना	मध्यम धोका यामध्ये संसर्गित शरीरातील स्रावांशी प्रत्यक्ष संपर्क येऊ शकतो म्हणजेच उडणारे रक्त किंवा स्रावांशी शक्यता कमी असते
सर्व पी.पी.ई (शस्त्रक्रियेसाठी ग्लोव्हज एप्रन मास्क डोळ्याच्या रक्षणासाठी चष्मा आणि पावलांच्या रक्षणासाठी चपला)	योनीमार्गातून बाळंतपण, नियंत्रण न ठेवता येणारा रक्तस्राव, शस्त्रक्रिया, एन्डोस्कोपी, दातांसाठीच्या क्रिया	सर्वात जास्त धोका (यामध्ये शरीरातील संसर्गित स्राव जोरात उडू शकतात रक्त स्रावावर नियंत्रण नसते आणि यामुळे प्रत्यक्ष संपर्क येऊ शकतो.)

पी. पी. ई चा उपयोग करतांना खालील मुद्दे लक्षात ठेवा

१ ग्लोव्हज वापरतांना

- हात धुवा.
- प्रत्येक हातावर ग्लोव्हज चढवा आणि बोटे एकमेकांत घालून नीट चढवा आणि नीट बसल्याची खात्री करा.
- ग्लोव्हज मनगटांवर जास्तीत जास्त वरपर्यंत चढवा. हातातील ग्लोव्हज दोन्ही हातानी एकमेकांवर अडकवून घट्ट करा. ग्लोव्हज काढतांना पहिला ग्लोव्ह आतील बाजू बाहेर काढून खेचून काढा (यामुळे दुषित जागा तुमच्या त्वचेपासून लांब राहिल.)
- दुसरा ग्लोव्ह काढतांना बाहेरील भागाला ग्लोव्हज नसलेल्या बोटांनी स्पर्श करू नका आणि तो ग्लोव्हज आत घालून बंद करा.
- वापरलेले ग्लोव्हज पिशवी लावलेल्या डब्यात टाका किंवा प्रमाणित केलेल्या पध्दतीप्रमाणे संसर्ग रहित करा.
- पुन्हा वापरण्यापूर्वी आणि शस्त्रक्रियेला वापरण्यापूर्वी ग्लोव्हज निर्जंतूक करा.
- काम करतांना स्वच्छता आणि कचऱ्याचे व्यवस्थापन करतांना सार्वजनिक वापरासाठी असलेले उपयुक्त ग्लोव्हज वापरा.
- हे ग्लोव्हज घातले असतांना रुग्णांना रुग्ण किंवा रुग्णांजवळील वस्तूना स्पर्श करू नका.
- डिटर्जन्ट आणि ब्लीचने धुवा आणि कामाची पाळी संपताना ग्लोव्हज सुकण्यासाठी ठेवा.

२ डोळ्यांसाठी

- कोणत्याही प्रकारे जागा न सोडता पूर्ण डोळा झाकलाच गेला पाहिजे.
- पुन्हा वापरण्याआधी हे व्यवस्थित धुवायला हवे, त्यावर संसर्गजन्य स्राव असण्याची शक्यता आहे, त्यामुळे निर्जंतूक करा.

३ गाउन्स आणि एप्रन

- जाड प्लास्टीकपासून बनविलेले असावेत (सुती गाउन्स घाण शोषून घेतात)
- ब्लीचच्या द्रावणात (१ टक्के) २० मिनिटे भिजवून निर्जंतूक करा आणि जर याचा उपयोग शस्त्रक्रिया किंवा बाळंतपणाच्या वेळी करावयाचा असेल तर निर्जंतूक करा.

४. मास्क तोंडावरील आवरण (कापड किंवा पेपर)

- मास्क नाकावर आणि तोंडावर आणि जबड्याच्या खाली येईल अशा प्रकारे नीट बसला पाहिजे.
- ओले झालेले मास्क लगेचच बदलले पाहिजेत कारण यामुळे बॅक्टेरिया आतमध्ये शिरकाव करू शकतात आणि दमट पृष्ठभाग घाण आणि जीवजंतूना आकर्षित करतात.
- वापर झाल्यानंतर गळयाजवळ ठेवू नका.
- ज्यावेळी श्वसनाचा तिलाच (ए. एन.एम.) ला संसर्ग झाला असेल त्यावेळी किंवा खोकला असणाऱ्या रुग्णांबरोबर संबंध येत असतांना मास्क वापरावा.

५ टोपी

- सर्व केस आत राहतील एवढी मोठी टोपी असावी.

६ पादत्राणे

- संपूर्ण पाऊल आत राहिले पाहिजे, जर असे शक्य नसेल, प्लास्टीकचे आवरण घाला आणि वरून रबरबॅन्ड लावा.
- पादत्राणे सहजगत्या स्वच्छ आणि जंतुरहीत करता यावीत.

टीपः—

- १ वापरलेल्या सर्व पी. पी. ई. ची विल्हेवाट लावल्यावर हात स्वच्छ धुतले पाहिजेत. मार्गदर्शिकेत दाखविल्याप्रमाणे पी.पी.ई. संसर्गरहित केली पाहिजेत.
- २ पी. पी. ई. ची विल्हेवाट लावल्यावर हात स्वच्छ धुतले पाहिजेत.

पी.पी.ई करीता काय करावे आणि काय करू नये

काय करावे	काय करू नये
<ul style="list-style-type: none">• धोक्याच्या प्रमाणावर (प्रोसीजर) पी. पी. ई निवडा आणि उपयोगात आणा.• प्रत्येक प्रोसिजरनंतर पी. पी. ई पूर्ण पणे बदला• पी. पी. ई ची विल्हेवाट लावतांना योग्य बॅग पिशवी वापरा• हॉस्पिटलच्या धोरणाप्रमाणे पी. पी. ई. ची विल्हेवाट लावा.• पी. पी. ई. काढल्यानंतर नेहमी हात धुवा• कनिष्ठ (ज्युनिअर) आणि ऑक्सिलरी कर्मचाऱ्यांना पी. पी. ई वापरासाठी प्रशिक्षित करा.	<ul style="list-style-type: none">• पी. पी. ई दुसऱ्यांबरोबर वापरणे.• फेकून देण्याचे ग्लोव्हज, डोळ्यांचे संरक्षक चष्मे, मास्क पुन्हा वापरणे.• ज्या संरक्षक चष्म्यांमुळे तुमच्या दिसण्याला अडथळा येईल असे चष्मे वापरणे.• ओले असतांना मास्क वापरणे.

समाजातील लोकांना टी. बी. चे लवकर निदान आणि उपचारासाठी शिक्षित करा

- खूप जुना खोकला असलेल्यांना (७२ आठवडे) टी. बी. सेंटरमध्ये मुल्यांकनासाठी जाण्यास प्रवृत्त करा.
- थोडासाही उशीर न करता टी. बी. चे (डॉट्स) उपचार सुरु करा आणि पूर्ण करा.

खोकलान्या आणि शिंकलान्या रुग्णांना सूचना द्या.

- खोकलतांना तोंड बाजूला घेऊन खोकावे.

- तोंडावर कापडाचे/ कागदाचे आवरण ठेवा.
— नियमितपणे हात धुवा.
— वापरलेली कापडे धुवा/ जाळून टाका.
- खिडक्या उघडून घरात हवा खेळती ठेवा आणि हवा रुग्णांकडून खिडकीतून बाहेर गेली पाहिजे.

रक्तातून येणाऱ्या जीव जिवाणूंपासून खबरदारी घेण्यासाठी सुचविलेले प्रमाणित काम

प्रमाणित काम करतांना सुचविलेली खबरदारीच्या जोडीला आणखीही काही रक्तातून येणाऱ्या जीवजिवाणूंचा संसर्ग नियंत्रित करण्यासाठी खास उपाय सुचविलेले आहे.

रक्तातून येणारे जीव जिवाणू हे अतिशय सूक्ष्म जीव आहेत जसे विषाणू, बॅक्टेरिया जे रक्तामध्ये असतात आणि त्यामुळे लोकांना रोग होऊ शकतात उदा. हिपेटायटीस बी/सी, हिपेटायटीस बी— स्थिर विषाणू आहेत आणि हे विषाणू शरीराबाहेर जगू शकतात. शरीरातील स्राव सुकल्यानंतर ही हे विषाणू जिवंत राहू शकतात.

हिपेटायटीस सी स्थिर विषाणू शरीरातील स्राव सुकल्यानंतरही हे विषाणू जिवंत राहू शकतात.

- एच. आय. व्ही.**—अतिशय नाजुक विषाणू, शरीरातील स्राव सुकल्यानंतर हे विषाणू जिवंत राहू शकत नाही.
- रक्तामुळे दुषित झालेले पृष्ठभागावरून जंतु संसर्ग नष्ट करा.
 - कचऱ्याची विल्हेवाट लावण्यासाठी असलेल्या व्यवस्थापनाच्या धोरणां प्रमाणे वागा (हॉस्पिटल मधील कचऱ्याची सुरक्षितपणे विल्हेवाट कशी लावावी याची चित्रे पाहा)
 - हिपेटायटीस बी साठी लसीकरण करा. (या व्यतिरीक्त कोणतीही लस उपलब्ध नाही)

अनुसुचि १० कृपया परिस्थितीजन्य मार्गदर्शिका पाहा— फरशीवर/जमिनीवर सांडलेले रक्त साफ करणे.

धारदार उपकरणांळे होणाऱ्या जखमांचा धोका कमी करणे

धारदार उपकरणांमध्ये सुया, सुच्या आणि कातऱ्या इ. चा समावेश होतो. या उपकरणांना धार असते आणि त्यामुळे त्वचा कापण्याची/ फाट्याची किंवा इजा होण्याची शक्यता असते. नैसर्गिकपणे यामुळे रक्तातून येणाऱ्या जीवाणूंच्या संसर्गाचा धोका वाढतो आणि त्यामुळे उघडया त्वचेतून संसर्ग होणेही शक्य आहे. धारदार उपकरणांमुळे होणाऱ्या जखमा टाळण्याखाली यादीत दिलेल्या काही सोप्या पायऱ्या.

काय करावे	काय करू नये
<ul style="list-style-type: none"> • उपयोगानंतर लगेचच सुयांची निडल कटरमध्ये विल्हेवाट लावा • इतर कचऱ्यांमधून धार असलेल्या वस्तू बाजूला करा • भोके पडणार नाही अशा टणक/ घट्ट डब्याचा उपयोग विल्हेवाट लावण्यासाठी करा • जेव्हा धारेच्या वस्तूंनी डबा ३/४ इतका भरेल, त्यावेळी डबा रिकामा करा 	<ul style="list-style-type: none"> • सुयांना विल्हेवाट लावण्याआधी टोपी लावू नका • वापरलेल्या सुया जमा करून ठेवू नका • लगेच जाळून टाका यामुळे सुई टोचून होणाऱ्या जखमांचे प्रमाण कमी करता येईल • उपयोगात आणलेल्या धारेच्या वस्तू, रिकाम्या डब्या हाताळणे.

स्वतःचे संरक्षण करा

- पी. ई. पी. धोरणांबद्दल जागृत राहा.
- हिपेटायटीस बी लसीकरणाचे ३ डोस घ्या. यामुळे संपूर्ण आयुष्यासाठी संरक्षण मिळेल.
- अपघातामुळे सुयामुळे होणाऱ्या आणि इतर धारेच्या वस्तुपासून जखमा होऊ नयेत यासाठी खबरदारी घ्या.
- काम करत असतांना तुमच्या व्यवसायामुळे संसर्गाशी संबंध आलाच असेल तर तेथील डॉक्टरांशी (पी.ई. पी.) औषध उपचारांबद्दल बोला.

- प्रमाणित केलेल्या सूचना नेहमीच पाळा.
- काटेकोरपणे सर्व क्रिया करा.

व्यवसाया संदर्भात संसर्गाला अनावृत होणे आणि संसर्गाची असुरक्षित झाल्यावर घेण्याचे उपचार

व्यवसायाभिमुख संसर्गाला असुरक्षित होणे म्हणजे धोकादायक वस्तु/सामाना बरोबर काम करत असतांना होणारा संसर्ग यामुळे आरोग्य सेवक जेव्हा रुग्णांबरोबर असतात तेव्हा हिपेटायटीस, आणि अन्य जीवाणूंच्या संपर्कात येण्याचा धोका असतो. आणि अशा प्रकारच्या परीस्थितीला सामोरे जाण्यासाठी संसर्गाशी संपर्कात आल्यावर हे उपचार घेतले जातात.

असुरक्षित झाल्यानंतर घेण्याचे उपचार (पी.ई.पी)

पोस्ट एक्सपोजर प्रोफायलॅक्सीस म्हणजे काम करतांना होणाऱ्या संसर्गावर घेण्याचे अँटिरेट्रोव्हायरल थेरपीची उपचार पध्दति. एच. आय. व्ही. एच.बी.व्ही. आणि एच. सी. व्ही. या संसर्गाशी काम करतांना संपर्क आल्यास ताबडतोब पी. ई. पी. सुरु केले तर संसर्गावर नियंत्रण करणे कदाचित शक्य होऊ शकेल.

शरीरातील कोणत्या स्त्रावामुळे एच. आय. व्ही. संक्रमित होण्याचा धोका होऊ शकतो?

शरीरातील स्त्राव सर्वात जास्त धोका असे मानले आहे.

- रक्त
- वीर्य
- स्तनांमधील दूध
- रक्तमिश्रित शरीरातील स्त्राव
- योनीमधील स्त्राव
- शरीराच्या आतील स्त्राव
- अँमनिओटीक स्त्राव

शरीरातील ज्यामुळे धोका नाही असे मानले आहे. (रक्तामुळे दुषित नसतील तर)

- अश्रू
- घाम
- लघवी आणि संडास
- लाळ

एखाद्या माणसाला संसर्ग कसा होतो?

- शरीरातील स्त्राव संसर्गित असतील तर.
- संसर्गित माणसाकडून (जखमा, सुई टोचणे इ.)
- संशयित माणसाकडून (जखमा —त्वचा, म्युकस मेम्ब्रेन नाक तोंड, डोळे)

एच. आय. व्ही. चा संसर्ग संक्रमित होण्याचा धोका असेलेले घटक

- कशाप्रकारे आणि कुठपर्यंत असुरक्षित आहे
 - सुईचा प्रकार आणि आकारमान
 - जखमेची खोली
 - रक्ताचे प्रमाण
- कार्यपध्दतीचे प्रकार ज्यामध्ये एच. आय. व्ही. संक्रमित होण्याचा सर्वात जास्त धोका आहे.
 - अशा कार्यपध्दती ज्यामध्ये सुई रोहिणी (अरटरी) किंवा नीलेत (व्हेन) घातली जाते.
 - आक्रमक (इंवेसिव) तंत्राचा उपयोग करतांना रक्त लागलेले यंत्र वापरणे.

- दुषित स्त्रावांमधील विषाणूचे प्रमाण
- पी. ई. पी घेतले का किंवा ठराविक वेळेत घेतले नाही.

असुरक्षितपणामुळे संसर्ग झाल्यावर अशी परिस्थिती आरोग्य केंद्रात कशा प्रकारे हाताळली जाते याची पूर्ण जाणीव ए. एन. एम ना असणे आवश्यक आहे. आणि त्यांनी ते नेहमीच उपयोगात आणले पाहिजे. खाली काही मूलभूत पायऱ्या दिलेल्या आहेत आणि कामामध्ये एच. आय. व्ही. चा संसर्ग होतो त्यावेळी त्याचे पालन करावे.

कठीण/आणिबाणीच्या परीस्थितीचे व्यवस्थापन

शांत राहा.

धार असलेल्या वस्तूंची योग्य प्रकारे विल्हेवाट.
प्राथमिक उपचार.

त्वचेकरीता सुई टोचल्यामुळे किंवा धारेच्या उपकरणामुळे कापल्यास

- लगेचच जखम आणि जखमेच्या आजूबाजूचा भाग साबण आणि पाण्याने धुवा. चोळू नका
- अँटिसेप्टिक किंवा त्वचा धुण्यासाठी ब्लिच/ क्लोरीन/ अल्कहोल/ पोवीडॉन आयोडीन वापरू नका.

रक्त किंवा शरीरातील स्त्राव जोरात उडाल्यावर

• न फाटलेली त्वचा.

- ताबडतोब तो भाग धुवा.
- अँटिसेप्टिकचा उपयोग करू नका.

• डोळ्यांकरीता

- ताबडतोब ज्या डोळ्यांत उडाले आहे तो डोळा पाण्याने किंवा नॉर्मल सलाईनने धुवा.
- खुर्चीत मागे टेकून बसा आणि सहकाऱ्याला डोळ्यात हळू-हळू पाणी किंवा नॉर्मल सलाईन घालण्यास सांगा.
- कॉन्टॅक्ट लेन्स वापरत असाल तर डोळा धुताना त्या तिथेच राहू द्या, कारण लेन्सीस डोळ्यावर एक प्रकारचा अडसर बनतात आणि त्यामुळे डोळ्याचे रक्षण करण्यास मदत होते. डोळा स्वच्छ झाल्यावर मग लेन्स काढा आणि नेहमीप्रमाणे स्वच्छ करा असे केल्यास लेन्सचा पुन्हा वापर करण्यास सुरक्षित असतील.
- साबन किंवा जंतुनाशकाचा डोळ्यावर उपयोग करू नका

• तोंडासाठी

- तोंडात आलेला स्त्राव ताबडतोब थुंकून टाका.
- तोंडात पाणी/सलाईन घेऊन तोंड स्वच्छ धुवा आणि पुन्हा थुंका ही क्रिया पुन्हा पुन्हा करा.
- साबण किंवा जंतुनाशक तोंडात घेऊ नका.

वरीष्ठ अधिकाऱ्यांना लवकरात लवकर कळवा.

पी. ई. पी. साठी मुल्यांकन करून घ्या आणि संपर्क आल्यापासून २ तासांच्या आत पी. ई. पी. सुरु करा. पी. ई. पी. घेण्यासाठी आणि बेसलाईन तपासणीसाठी ७२ तासापेक्षा जास्त उशीर करू नका. पी. ई. पी. ४ आठवडे घ्या (२८ दिवस) एच. आय. व्ही. तपासणी करा.

मूलभूत डोस— झिडोवुडीन/स्टावुडीन अ. झेड. टी/डी ४ टी)

३०० मि. ग्रॅ. बी. डी + लामिवुडीन (३ टी सी) १५० मि. ग्रॅ. बी. डी

आरोग्यकेंद्रात पी. ई. पी. ची उपलब्धता आणि सहज वापरणे

ज्या व्यक्तीचा संसर्गाशी संपर्क आला आहे, त्या व्यक्तीला सहजतेने प्रोफायलॅक्टिक उपचार वेळेवर मिळतील याची खात्री करा. पी. ई. पी. ची औषधे २४ तास उपलब्ध असावीत असे सुचित केलेले आहे. जेव्हा गरज लागेल त्यावेळी पी. ई. पी. ची औषधे मिळण्याची जागा सर्व आरोग्यसेवकांना प्रशिक्षण देऊन सांगा

औषधांचा पूर्ण डोस घ्या. ही औषधे स्थानिय स्तरावर ४ आठवड्यासाठी विकत घ्या किंवा जवळच्या ए. आर. टी केंद्राला संदर्भित करा. जर ही औषधे आरोग्य केंद्रात उपलब्ध नसतील तर स्थानिय स्तरावरून हॉस्पिटलने ही औषधे विकत घ्यावीत नंतर सॅक्स या औषधाचे पैसे देतील.

आरोग्य केंद्रात औषधांचा साठा

आरोग्य केंद्राचा स्तर	पी. ई. पी. साठी जबाबदार व्यक्ती/गट	पी.ई.पी. एक्सपोजर रिस्पॉन्स किट्सचा कमीत कमी साठा
प्राथमिक सी. एच. सी	सी. एच. सी. चे वैद्यकिय अधिकारी पी. ई. पी. देण्यासाठी संदर्भ अधिकारी असतील	३ दिवसासाठी २ किट्स एफ. डी. सी (अ. झेड. टी/३ टी.सी.) २ गोळ्या/दिवस × ३ दिवस × २ किट्स = १२ गोळ्या
प्राथमिक आरोग्य केंद्र (पी. एच. सी)	पी. एच. सी. चे वैद्यकिय अधिकारी पी. ई. पी. देण्यासाठी सी. एच. सी किंवा जिल्ह्याच्या स्तरावर मुख्य असतील	सी. एच. सी. किंवा जिल्हास्तरावर पी. ई. पी. साठी लिंक

- एफ डी. सी.— फिक्स डोस कॉम्बिनेशन

मुख्य संदेश

● प्रमाणित सुरक्षा

- सर्व रुग्ण आणि आरोग्य सेवक
- रक्तातून आणि हवेमधून येणाऱ्या संसर्गाचा धोका कमी करणे

● रक्तातून येणाऱ्या संसर्गासाठी प्रमाणित सुरक्षा यामध्ये

- हाताचे आरोग्य / स्वच्छतेच्या सवयी
- जोखमिच्या गंभीरतेप्रमाणे स्वतःला संरक्षण देणारी उपकरणे वापरणे
- संसर्गरहित आणि निर्जंतुकीकरणाचे तंत्र.
- कचरा योग्य प्रकारे वेगळा करून त्याची योग्य विल्हेवाट लावणे.
- धार असलेल्या वस्तुंची योग्य विल्हेवाट.

● हवेतून येणाऱ्या जीवाणूंच्या संसर्गासंबंधात घेण्याची प्रमाणित खबरदारी

- थुंकीचे निदान एच. आय. व्ही. पॉझिटीव्ह आलेल्या रुग्णांना शोधून त्यांच्याबरोबर काम करतांना मास्कचा उपयोग करा.
- कुटुंबियांना माहिती देऊन शिक्षित करा आणि समुपदेशन करा
- टी. बी. च्या खुणा आणि लक्षणे
- उपचार घेण्याची आणि पूर्ण करण्याची आवश्यकता (डॉटस्)
- खोकल्याचे आरोग्य
- घरामध्ये चांगल्याप्रकारे खेळती हवा ठेवा

● ए. एन. एम. नी सर्व कनिष्ठ/सफाई कर्मचाऱ्यांना प्रमाणित खबरदारीच्या तत्वांबद्दल प्रशिक्षित करावे आणि त्या प्रमाणे काम होत असल्याचा पाठ पुरावा करावा.

● व्यवसायिमुख असंरक्षितता (एक्सप्रोजर)

- अशा प्रकारे असंरक्षित झाल्यास प्रमुख वैद्यकिय ऑफिसरला कळवा.
- संसर्ग झालेला भाग साबण आणि पाण्याने स्वच्छ धुवा किंवा म्युकस मेमब्रेन स्वच्छ पाण्याने धुवा. पी. एच. सी / डिस्ट्रीक्ट हॉस्पिटल / ए. आर. टी केंद्रामध्ये समुपदेशन घ्या आणि पी. ई. पी घेण्यासाठी सल्ला द्या.
- पी. ई. पी २८ दिवस लिहून दिल्याप्रमाणे घ्या.
- पी. ई. पी घेतल्यावर काही त्रास झाल्यास किंवा सावरता येणार नाही अशी परिस्थिती आल्यास कळवा.
- एच. आय. व्ही. ची ६ आठवडे, ३ महिने, ६ महिने आणि नंतर १ वर्षांनी तपासणी करा
- ब्लिचिंग द्रावण उपलब्ध असल्याची खात्री करा.

विभाग ८ दस्तावेज आणि एच. आय. व्ही. च्या अहवालांचा डेटाबेस (साठा)

विभागाचे उद्दीष्ट

- दर महिन्याच्या प्रगती अहवालातील (एम. पी. आर) डेटाच्या (माहिती) व्याख्या समजून घेणे.
- एफ. आय. सी. टी. सी./पी. पी. पी आय. सी. टी. सी. ची नोंदणी वहीतील (रजिस्टर) डेटाच्या व्याख्या समजून घेणे.
- एम. पी. आर मधील डेटाचे अचूक दस्तावेजांबद्दल समजून घेणे आणि एफ आय. सी. टी. सी/पी. पी. पी. आय. सी. टी. सी रजिस्टर प्रात्यक्षिकाद्वारे समजून घेणे.

दर महिन्याच्या प्रगती अहवालातील एफ. आय. सी. टी. सी/पी. पी. पी आय. सी. टी. सी. मध्ये येणाऱ्या डेटाच्या व्याख्या

घटक	व्याख्या माहिती	माहितीचा स्रोत
एफ. आय. सी. टी. सी/ पी. पी. पी. आय. सी. टी. सी. कोड	<ul style="list-style-type: none"> • केंद्राची नोंदणी झाल्यानंतर सॅक्सने माहिती द्यावयाची आहे. • सॅक्स. बी. एस. डी. विभागाने एफ. आय. सी. टी. सी. ची एस. आय. एम. एस. मध्ये नोंदणी करण्यासाठी लागणारी माहिती संबंधित फॅक्सने द्यावयाची आहे. • एम.आणि ई विभागाकडून किंवा एस आय एम यू यांच्याकडून निर्माण झालेला कोड नंबर संबंधित एफ. आय. सी. टी. सी/पी. पी. पी आय. सी.टी.सी यांनाही कळविण्याचा आहे. • एफ. आय. सी. टी. सी ने सॅक्स/डापकू ने दिलेला कोड चालू ठेवायाचा आहे. 	सॅक्सने द्यावयाची आहे एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचे आहे.
१.केंद्राचे नाव	एफ. आय. सी. टी. जिथे आहे त्या आरोग्य केंद्राचे नाव	एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचे आहे.
एफ. आय. सी. टी. सी. चा प्रकार	एफ. आय. सी. टी. सी./ पी. पी. पी. आय. सी. टी. सी. कायमस्वरुपाचे आहे हे लिहा जर एफ. आय.सी. टी. सी./ पी. पी. पी. आय. सी. टी. सी. जर कोणत्या आरोग्य केंद्रात वसविलेले असेल तर कायम असे लिहा. किंवा एफ. आय. सी. टी. सी फिरते वैद्यकिय विभाग/फिरत्या वॅन मध्ये असेल तर फिरते असे लिहा	एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचे आहे.
२. पत्ता	केंद्राचा पूर्ण पत्ता लिहा	एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचा आहे

घटक	व्याख्या माहिती	माहितीचा स्रोत
पिन कोड	एफ. आय. सी. टी. सी./ पी. पी. पी. आय. सी. टी. सी. ज्या ठिकाणी आहे त्या ठिकाणाचा पिन कोड लिहा. किंवा फिरते असल्यास ज्या ठिकाणाहून कामकाज चालते त्या ठिकाणाचा पिनकोड लिहा	एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचे आहे
ब्लॉक/मंडल/तालुका	एफ. आय. सी. टी. सी. /पी. पी. पी. आय. सी. टी. सी. जिथे आहे त्या ब्लॉक/ मंडल / तालुक्याचे नांव लिहा किंवा फिरते असल्यास ज्या ठिकाणाहून कामकाज चालते त्या तिथले नांव लिहा	एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचे आहे
जिल्हा	एफ. आय. सी. टी. सी./ पी. पी. पी. आय. सी. टी. सी. ज्या जिल्ह्यात आहे त्या जिल्ह्याचे नांव किंवा फिरते असल्यास ज्या ठिकाणाहून कामकाज चालते त्या ठिकाणाचे नांव लिहा.	एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचे आहे
राज्य	राज्याचे नाव लिहा	एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचे आहे
३ अहवाल देण्याचा कालावधी महिना वर्ष	कोणत्या महिन्याचा अहवाल आहे ते लिहा	एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचे आहे
४ मुख्य अधिकाऱ्याचे नाव (एफ. आय. सी. टी. सी. /पी. पी. पी. आय. सी. टी.)	एफ. आय. सी. टी. सी./पी. पी. पी. आय. सी. टी. सी.च्या मुख्य वैद्यकिय अधिकाऱ्याचे नाव लिहा	एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचे आहे
५ संपर्क नंबर	एफ. आय. सी. टी. सी./पी. पी. पी. वैद्यकिय आय. सी. टी. सी. च्या मुख्य अधिकाऱ्याचा संपर्काचा नंबर लिहा.	एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचे आहे
६ ई मेल पत्ता	एफ. आय. सी. टी. सी./पी. पी. पी. आय. सी. टी. सी. च्या मुख्य वैद्यकिय अधिकाऱ्याचा ई मेलचा पत्ता लिहा	एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचे आहे
७.	एफ. आय. सी. टी. सी./पी. पी. पी. आय. सी. टी. सी. ज्या ठिकाणी आहे त्या ठिकाणाचे नाव लिहा उदा. वैद्यकिय रुग्णालय प्रसुतिगृह, सी. एच. सी. २४ × ७ पी एच सी.	एफ. आय. सी. टी. सी. ने द्यावयाचे आहे
विभाग 'ब' मुलभूत घटक		
१. महिन्यात केलेली प्रगती		
घटक	व्याख्या माहिती	माहितीचा स्रोत
१. एकूण प्रसुतीपूर्व (ए. एन. सी) रुग्णांची संख्या	मासिक अहवालामध्ये त्या महिन्यात त्या आरोग्य केंद्रात नोंदणी केलेल्या एकूण ए. एन. सी चा आकडा लिहा. उदा. १०० गर्भवतीनी नाव नोंदले हे स्त्रिया खाली लिहा आणि बॉक्समध्ये १०० अंक	केंद्रातील ए. एन. सी नाव नोंदणी पुस्तक (रजिस्टर)

घटक	व्याख्या माहिती	माहितीचा स्रोत
२ तपासणी पूर्व समुपदेशन केलेल्या क्लायंटची संख्या	चालू महिन्यात तपासणी पूर्व समुपदेशन केलेल्या गर्भवती स्त्रियांची (ए. एन. सी) संख्या दिलेल्या रिकाम्या बॉक्समध्ये लिहा. उदा जर १०० गर्भवती स्त्रियांपैकी ८० गर्भवती महिलांना तपासणी पूर्व समुपदेशन केले असेल तर ए. एन. सी. च्या खाली बॉक्समध्ये ८० असे लिहा याचप्रमाणे अन्य बॉक्सेस भरा (प्रसुतिसाठी आलेल्या स्त्रियांची संख्या गर्भवती स्त्रिया आणि सामान्य क्लायंटच्या खाली पुरुष, (गर्भवती नसलेल्या आणि टीस/टी.जी)	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टरमधील रकाना (कॉलम) ७
३ एच. आय. व्ही. तपासणी केलेल्या क्लायंटची संख्या	चालू महिन्यात एच. आय. व्ही. ची तपासणी केलेल्या क्लायंटची संख्या लिहा. उदा. जर ८० गर्भवती महिलांनी ए. एन. सी. साठी नोंदणी करून त्यांची एच. आय. व्ही. ची पहिली तपासणी झाल्याचे ए. एन. सी खाली दिलेल्या ८० असे लिहा. रिकाम्या बॉक्समध्ये (प्रसुतिसाठी आलेल्या स्त्रियांची नोंद गर्भवती स्त्रिया आणि इतर सामान्य क्लायंटची नोंद पुरुष स्त्रिया (गर्भवती नसलेल्या) आणि टीस/टीजी)	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टरमधील रकाना (कॉलम) ८
४. तपासणी पश्चात समुपदेशन मिळालेल्यांची संख्या	चालू महिन्यात एच. आय. व्ही. तपासणी पश्चात समुपदेशन मिळालेल्या क्लायंटची संख्या दिलेल्या बॉक्समध्ये लिहा उदा. जर नोंदणी केलेल्या ८० गर्भवती महिलांना तपासणी पश्चात समुपदेशन मिळाले असल्याचे ए. एन. सी खाली दिलेल्या बॉक्सेसमध्ये लिहा (प्रसुतिसाठी आलेल्या स्त्रियांची संख्या गर्भवती स्त्रियांखाली लिहा. सामान्य क्लायंट पुरुष, स्त्रिया गर्भवती नसलेल्या) आणि टी एस/टी जी)	एच. आय. व्ही. टी सी रजिस्टरमधील १० रकाना (कॉलम)
५ पहिल्या एच. आय. व्ही. तपासणीनंतर एच. आय. व्ही. संसर्गित असलेल्या क्लायंटची संख्या	चालू महिन्यात एच. आय. व्ही. ची पहिली तपासणी झालेल्या क्लायंटपैकी एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झालेल्या क्लायंटची संख्या दिलेल्या बॉक्समध्ये लिहा. उदा. ए. एन. सी. खाली नोंदलेल्या एच. आय. व्ही. च्या पहिल्या तपासणीनंतर १० स्त्रियांना एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाल्याचे आढळल्यास ए. एन. सी खाली दिलेल्या बॉक्समध्ये १० असे लिहा. त्याचप्रमाणे अन्य बॉक्सीसमध्ये लिहा (प्रसुतीसाठी आलेल्या स्त्रिया गर्भवती स्त्रियांखाली लिहा. सामान्य क्लायंट पुरुष, स्त्रिया (गर्भवती नसलेल्या) आणि टी. एस / टी. जी.	एफ आय. सी. टी. सी. रकाना (कॉलम)

२. (लिकंजीस) जोडणी करणे आणि संदर्भित करणे संदर्भित		
घटक	व्याख्या माहिती	माहितीचा स्रोत
१ स्त्रीरोग/प्रसुतितज्ञ (ए. एन. सी)	चालू महिन्यात एच. आय. व्ही. तपासणीसाठी प्रसुतितज्ञ आणि स्त्रिरोग तज्ञ विभागाकडून किंवा वैद्यकिय अधिकाऱ्यांकडून संदर्भित केलेल्या ए. एन. सी ची संख्या लिहा.	एफ. आय. सी. टी. रजिस्टर रकाना (कॉलम)२
२ लक्षित हस्तक्षेप करणाऱ्या सामाजिक संख्या (एन. जी. ओ)	चालू महिन्यात लक्षित हस्तक्षेपावर काम करणाऱ्या सामाजिक संस्थानी एच. आय. व्ही. तपासणी करिता संदर्भित केलेल्या ए. एन. सी ची संख्या लिहा.	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टर रकाना (कॉलम)२
३ लिंक वर्कर	चालू महिन्यात लिंक वर्कर योजने मार्फत लिंक वर्करनी एच. आय. व्ही. तपासणीसाठी संदर्भित केलेल्या क्लायंटची संख्या लिहा	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टर रकाना (कॉलम)२
४ आर. एन. टी. सी. पी	चालू महिन्यात सुधारित राष्ट्रीय टी. बी. नियंत्रण कार्यक्रमांमार्फत (एम. ओ/एस. टी. एस/एस. एल. टी. एस. इ.) एच. आय. व्ही. तपासणीसाठी संदर्भित केलेल्या क्लायंटची संख्या लिहा.	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टर रकाना (कॉलम)२
५ गुप्तरोग दवाखाना	चालू महिन्यात गुप्तरोग दवाखाना/वैद्यकिय अधिकाऱ्यांकडून एच. आय. व्ही. तपासणीसाठी संदर्भित केलेल्या क्लायंटची संख्या	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टर रकाना (कॉलम)२
६ अन्य	चालू महिन्यात अन्य कोणत्याही मार्गाने, वर उल्लेखिलेल्या मार्गाशिवाय एच. आय. व्ही. तपासणी साठी आलेल्या क्लायंटची संख्या लिहा.	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टर रकाना (कॉलम)२
स्टॅन्ड अलोन आय. सी. टी. सी. कडे निदान पक्के करण्यासाठी बाहेर संदर्भित केलेले		
घटक	व्याख्या माहिती	माहितीचा स्रोत
१ प्रसुतितज्ञ/स्त्रीरोगतज्ञ (ए. एन. सी.)	चालू महिन्यात प्रसुति/स्त्रीरोग तज्ञ किंवा वैद्यकिय अधिकाऱ्यांकडून संदर्भित केलेले, आणि पहिली एच. आय. व्ही. तपासणी संसर्गित असल्याचे आढळून आलेल्यांना स्टॅन्ड अलोन आय. सी. टी. सी. कडे त्यांच्या एच. आय. व्ही. च्या स्थितीबद्दलचे निदान पक्के होण्यासाठी संदर्भित केलेल्यांची संख्या लिहा.	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टर रकाना (कॉलम) ११
२ लक्षित हस्तक्षेप एन. जी. ओ.	चालू महिन्यात लक्षित हस्तक्षेपाचे काम करणाऱ्या संस्थांकडून झालेले आणि एच. आय. व्ही. च्या पहिल्या तपासणीत संसर्गित असल्याचे आढळून आलेल्यांना स्टॅन्ड अलोन आय. सी. टी. सी. कडे त्यांच्या एच. आय. व्ही. च्या स्थितीबद्दलचे निदान पक्के करण्यासाठी संदर्भित केलेल्यांची संख्या लिहा.	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टर रकाना (कॉलम) ११

घटक	व्याख्या माहिती	माहितीचा स्रोत
३ लिंक वर्कर	चालू महिन्यात लिंकवर्कर योजनेकडून लिंकवर्करनी एच. आय. व्ही. तपासणीसाठी संदर्भित केलेल्या क्लायंटपैकी एच. आय. व्ही. च्या पहिल्या तपासणीत संसर्गित झालेल्यांना स्टॅन्ड अवलोन आय. सी. टी. सी. कडे त्यांच्या एच. आय. व्ही. च्या स्थितीचे निदान पक्के करण्यासाठी पाठविलेल्यांची संख्या लिहा	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टर रकाना (कॉलम) ११
४ आर. एन. टी. सी. पी.	चालू महिन्यात सुधारित राष्ट्रीय टी. बी नियंत्रण कार्यक्रमाकडून (एम. ओ / एस. टी. एस/एस. टी. एल. एस. ई) एच. आय. व्ही. तपासणीसाठी संदर्भित केलेले आणि एच. आय. व्ही. च्या पहिल्या तपासणीत संसर्ग झाला असल्याचे आढळून आलेल्या क्लायंटना स्टॅन्ड अलोन आय. सी. टी. सी. कडे त्यांच्या एच. आय. व्ही. च्या स्थितीचे निदान पक्के करण्यासाठी संदर्भित केलेल्यांची संख्या लिहा.	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टर रकाना (कॉलम) ११
५ गुप्तरोग दवाखाने	चालू महिन्यात गुप्तरोग दवाखाने किंवा वैद्यकिय अधिकाऱ्यांकडून एच. आय. व्ही. च्या पहिल्या तपासणीसाठी संदर्भित केलेले आणि एच. आय. व्ही. च्या पहिल्या तपासणीत संसर्ग झाल्याचे आढळून आलेल्या क्लायंटना स्टॅन्ड अलोन आय. सी. टी. सी. कडे त्यांच्या एच. आय. व्ही. च्या स्थितीचे निदान पक्के करण्यासाठी संदर्भित केल्यांची संख्या लिहा.	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टर रकाना (कॉलम) ११
६ अन्य	चालू महिन्यात एच. आय. व्ही. च्या पहिल्या तपासणीत संसर्ग असल्याचे आढळून आलेल्या क्लायंटना स्टॅन्ड अलोन आय. सी. टी. सी. कडे त्यांच्या एच. आय. व्ही. च्या स्थितीचे निदान पक्के करण्यासाठी संदर्भित केलेल्यांची संख्या लिहा.	एफ. आय. सी. टी. सी. रजिस्टर रकाना (कॉलम) ११

३ एच. आय. व्ही. तपासणीच्या साठ्याची स्थिती (टेस्टची संख्या)

घटक	व्याख्या माहिती	माहितीचा स्रोत
१ एच. आय. व्ही. पहिली तपासणी	चालू महिन्याच्या अहवालात एच. आय. व्ही. च्या पहिल्या तपासणी संदर्भात सर्व माहिती लिहा. उदा किटचे नाव बॅच नंबर, अंतिम तारीख (दिवस/ महिना/ वर्ष याप्रमाणे १ एप्रिल २०१२ असे लिहा ०१/०४/२०१२) ओपनिंग (सुरूवातीचा) साठा टेस्ट मिळाल्याची संख्या वारल्या गेलेल्या टेस्टची संख्या कंट्रोल फुकट गेलेल्या/ खराब झालेल्या बंद करताना साठा आणि शिल्लक ही सर्व माहिती दिलेल्या खास बॉक्समध्ये लिहा.	केंद्राचे साठ्याचे रजिस्टर (स्टॉक रजिस्टर)

घटक	व्याख्या माहिती	माहितीचा स्रोत
२ होलब्लड टेस्ट	चालू महिन्याच्या अहवालात एच. आय. व्ही. पहिल्या तपासणी संदर्भात सर्व माहिती लिहा. उदा क्विंटचे नाव बॅच नंबर, अंतिम तारीख (दिवस/महिना/वर्ष याप्रमाणे १ एप्रिल २०१२ असे लिहा ०१/०४/२०१२) ओपनिंग साठा टेस्ट मिळाल्याची संख्या वापरल्या गेलेल्या टेस्टची संख्या कंट्रोल फुकट गेलेल्या/खराब झालेल्या बंद करताना साठा आणि शिल्लक ही सर्व माहिती दिलेल्या खास बॉक्समध्ये लिहा.	केंदाचे साठ्याचे रजिस्टर बंद करतांना शिल्लक साठा

एफ. आय. सी. टी. सी/पी. पी. पी. आय. सी. टी. सी नोंदवहीतील माहिती.		
एफ. आय. सी. टी. सी चे नाव		समुपदेशन आणि तपासणीची सुविधा देणाऱ्या आरोग्य केंद्राचे नांव लिहा
महिना		दिलेल्या जागी चालू महिन्याचे नाव लिहा
वर्ष क्र.		दिलेल्या जागी चालू वर्ष लिहा
१	अनुक्रम	आय. सी. टी. सी. मध्ये समुपदेशन आणि तपासणी करिता येणाऱ्या प्रत्येकाला हा क्रमांक दिला जातो. हा नंबर १ पासून पुढे सुरु व्हावा.
२	संदर्भित झालेले	तुमच्या केंद्राकडे क्लायंट कडून संदर्भित झालेला आहे त्या स्रोताचे/ठिकाणाचे नाव लिहा क्लायंट प्रसुति आणि स्त्रि रोग तज्ञाकडून (ए. एन. सी) बाळंतपणासाठी आली असतांना लक्षित हस्तक्षेप काम करणाऱ्या संस्थाकडून आर. एन. सी. सी पी. च्या कर्मचाऱ्यांकडून लिंक वर्कर योजनेतील लिंकवर्कर कडून गुप्तरोग दवाखाना किंवा अन्य ठिकाणाहुनही संदर्भित होऊ शकतो.
३	पूर्ण नाव	क्लायंटचे पूर्ण नाव लिहा
४	पूर्ण पत्ता आणि संपर्काचा नंबर	क्लायंटचा पूर्ण पत्ता, तालुका/ब्लॉक, पिनकोड आणि संपर्क नंबर लिहा
५	वय (वर्षात लिहा)	क्लायंटचे वय वर्षात लिहा
६	लिंग—पुरुष/ स्त्री/ टीस/टी जी.	क्लायंटचे लिंग लिहा पुरुष स्त्री, लिंग बदल (ट्रान्स सेक्शअल)/ट्रान्सजेंडर
७	तपासणीपूर्व समुपदेशन (हो/ नाही)	एच. आय. व्ही. तपासणीसाठी येणाऱ्या व्यक्तीला तपासणी पूर्व समुपदेशन मिळाले आहे का? यामध्ये एच. आय. व्ही./एड्स बदल मूलभूत माहिती आणि जोखमीच्या व्यवहाराबद्दल माहिती. तपासणी पूर्व समुपदेशन मिळाले असल्यास 'हो' लिहा किंवा समुपदेशन मिळाले नसल्यास 'नाही' लिहा.
८	एच. आय. व्ही. तपासणीची तारीख (दिवस/ महिना/ वर्ष)	एच. आय. व्ही. तपासणी झाल्याची तारीख लिहा उदा. क्लायंटची तपासणी १ फेब्रुवारी २०१२ असेल तर ०१/०२/२०१२ अशा प्रकारे दिलेल्या बॉक्समध्ये तारीख लिहा
९	एच. आय. व्ही. तपासणीचा निकाल रिअॅक्टीव्ह, नॉन रिअॅक्टीव्ह	इथे एच. आय. व्ही. तपासणीचा निकाल लिहा— रिअॅक्टीव्ह किंवा नॉन रिअॅक्टीव्ह
१०	तपासणी पश्चात समुपदेशन (हो/ नाही)	एच. आय. व्ही. तपासणीपश्चात समुपदेशन क्लायंटला तपासणीचा निकाल समजण्यासाठी आणि त्यानंतर येणाऱ्या निकालाला समोरे जाण्यासाठी, आधार देण्याठी केले जाते. समुपदेशन मिळाले असल्या 'हो' असे लिहा किंवा मिळाले नसल्यास 'नाही' असे लिहा.
११	स्टॅन्ड अलोन आय. सी. टी. सी. ला निकालातून आलेले निदान नक्की करण्यासाठी संदर्भित करा. (हो/ नाही)	क्लायंटचा एच. आय. व्ही.चा निकाल रिअॅक्टीव्ह आला, तर क्लायंटला जवळच्याच स्टॅन्ड अलोन आय. सी. टी. सी. ला जिथे ३ वेगवेगळ्या तपासण्या केल्या जाता, तिथे निकाल नक्की करण्यासाठी संदर्भित करा. संदर्भित केले असल्यास 'हो' असे लिहा किंवा केले नसल्यास 'नाही' असे लिहा ज्या केंद्राकडे संदर्भित केले त्या केंद्राची पूर्ण माहिती उदा. आय. सी. टी. सी. केंद्राचे नाव किंवा संदर्भित केले नसल्यास त्याची कारणे इ. माहिती शेरा दिलेल्या रकान्यात लिहा.
१२	शेरा	अन्य काही माहिती जी लिहिण्याची राहून गेली आहे ती इथे लिहा

एफ. आय. सी. टी. सी. कोड		मासिक अहवालाचा तक्ता एकात्मिक सुविधा/पी.पी.पी. आय.सी.टी.सी								
विभाग अ ओळखणे										
१. केंद्राचे नांव						एफ आय.सी.टी.सी.प्रकार				
२. पत्ता										
पिन कोड		ब्लॉक / मंडल / तालुका		जिल्हा		राज्य				
३. अहवालाचा कालावधी		महिना		वर्ष						
४. मुख्य अधिकाऱ्याचे नाव(एफ. आय.सी.टी.सी)										
५. संपर्क क्रमांक (फोन)										
६. ई मेल पत्ता										
७. एफ. आय.सी.टी.सी. चे ठिकाणे										
विभाग ब मुलभूत घटक										
१. महिन्यातील प्रगति										
	गर्भवती स्त्रिया			सामान्य क्लायंटस्						
	ए. एन. सी	बाळंत होण्यासाठी आलेल्या	एकूण	पुरुष	स्त्रिया	टीएस/टीजी	एकूण			
१ महिन्यात एकूण नाव नोंदणी केलेल्या ए एन सी										
२ तपासणी पूर्व समुपदेशन मिळालेल्या क्लायंटची संख्या										
३ एच. आय. व्ही. तपासणी झालेल्या क्लायंटची संख्या										
४ तपासणी पश्चात समुपदेशन मिळालेल्या क्लायंटची संख्या										
५ पहिल्या तपासणीनंतर एच. आय. व्ही. रिअॅक्टिव्ह क्लायंटची संख्या										
६ सिफीलिसची तपासणी केलेल्या ए. एन. सी. क्लायंटची संख्या (व्ही. डी. आर. एल/आर पी आर तपासणी)										
७ सिफीलिस तपासणी रिअॅक्टिव्ह आलेल्या ए. एन. सी. क्लायंटची संख्या										
जोडणी (लिकेजिस) आणि संदर्भ										
विभाग संस्था		संदर्भित झालेले				एकमेव (स्टॅंड अलोन) आय. सी. टी. सी. ला निकाल नक्की करण्यासाठी संदर्भित केलेले.				
१ प्रसुति आणि स्त्रीरोग विभाग (ए. एन. सी)										
२ लक्षित हस्तक्षेप काम करणाऱ्या सामाजिक संस्था										
३ लिंक वर्कर										
४ आर. एन. टी. सी. पी.										
५ गुप्तरोग दवाखाने										
६ अन्य										
३ एच आय व्ही तपासणी संच (किट्स) च्या साठ्याची स्थिती										
वापरासाठी सामुग्री	किटचे नांव	...	अंतिम तारीख दिवस/ महिना/ वर्ष	ओपनिंग साठा	मिळालेला साठा	वापरलेला साठा	कंट्रोल	नाकाम/ खराब	बंद करतांना साठा	मागितलेला साठा
१ एच. आय. व्ही. १ लि तपासणी										
२ होल रक्त तपासणी										
विभाग क गुप्तरोग/जननमार्गाचे रोगासाठी मासिक घटक										
		पुरुष		स्त्रिया		एकूण				
१ गुप्तरोग/जननरोगाचे निदान आणि उपचार केलेल्या रुग्णांची संख्या										
२ सिफीलिसची तपासणी केलेले गुप्तरोग/जनन रोगाच्या रुग्णांची संख्या										
३ वरील संख्येतून सिफीलीसच्या तपासणीत रिअॅक्टिव्ह रुग्णांची संख्या										
४ गुप्तरोग/जनन रोगावरील औषधांची उपलब्धता (हो/नाही)										

मुख्य अधिकारी सही

तारीख:-

